

ओं नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः,

श्री गुरुभ्यो नमः, हरिः ओं
--

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता

पद पाठः (वाक्य सहित)

तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

Notes:

- Please refer to the book “TS Kandam 1” and “TS 1.1 pada paadam with Vaakyam” for notes and conventions used in this Compilation.
- Please download our vedic compilations from our web site “www.vedavms.in”

Table of Contents

3 कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहितायं पद पाठे तृतीयं काण्डं... 3

3.1 तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः – न्यूनकर्माभिधानं 3

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

ओं नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः, श्री गुरुभ्यो नमः

हरिः ओं

3 कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहितायं पद पाठे तृतीयं

काण्डं

3.1 तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः – न्यूनकर्माभिधानं

3.1.1.1

प्रजापतिरकामयत् प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत् स सर्पान्सृजत्
सोऽकामयत् प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत् स वयाऽस्य सृजत्
सोऽकामयत् प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत् स एतं दीक्षितवाद-
मपश्यत् तमवदत् ततो वै स प्रजा असृजत् यत् तपस्तप्त्वा
दीक्षितवादँवदति प्रजा एव तद्यजमानः – [] 1

3.1.1.1 (Padam)

प्रजापतिरिति प्रजा – पतिः । अकामयत् । प्रजा इति प्र – जाः ।
सृजेय । इति । सः । तपः । अतप्यत् । सः । सर्पान् । असृजत् ।
सः । अकामयत् । प्रजा इति प्र – जाः । सृजेय । इति । सः ।

द्वितीयम् । अतप्यत । सः । वयाँसि । असृजत । सः ।
 अकामयत । प्रजा इति प्र-जाः । सृजेय । इति । सः । तृतीयम् ।
 अतप्यत । सः । एतम् । दीक्षितवादमिति दीक्षित – वादम् ।
 अपश्यत् । तम् । अवदत् । ततः । वै । सः । प्रजा इति प्र-जाः ।
 असृजत । यत् । तपः । तप्त्वा । दीक्षितवादमिति दीक्षित – वादम् ।
 वदति । प्रजा इति प्र – जाः । एव । तत् । यजमानः । 1 (50)

3.1.1.2

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्मादीक्षाक्रामति नीलमस्य हरो
 व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाँश्रेष्ठो दीक्षे मा
 माहासीरित्याह नास्मादीक्षाऽपक्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै
 दीक्षितमभिवर्षतिदिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां – [ ] 2

3.1.1.2 (Padam)

सृजते । यत् । वै । दीक्षितः । अमेध्यम् । पश्यति । अपेति ।
 अस्मात् । दीक्षा । क्रामति । नीलम् । अस्य । हरः । वीति । एति ।
 अबद्धम् । मनः । दरिद्रम् । चक्षुः । सूर्यः । ज्योतिषाम् । श्रेष्ठः ।
 दीक्षे । मा । मा । हासीः । इति । आह । न । अस्मात् । दीक्षा ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

अ॒पे॒ति॒ । क्रा॒म॒ति॒ । न॒ । अ॒स्य॒ । नी॒ल॒म् । न॒ । ह॒रः॑ । वी॒ति॒ ।
ए॒ति॒ । यत् । वै । दी॒क्षि॒त॒म् । अ॒भि॒व॒र्ष॒ती॒त्य॒भि॒-व॒र्ष॒ति॒ । दि॒व्याः॑ ।
आ॒पः॑ । अ॒शान्ताः॑ । ओ॒जः॑ । ब॒ल॒म् । दी॒क्षाम् । 2 (50)

3.1.1.3

तपो॑ऽस्य॒नि॒र्घ्न॑न्त्यु॒न्दती॑र्ब॒लं॑ ध॒त्तौ॑जो॒ धत्त॑ ब॒लं॑ ध॒त्त मा॑ मे॒ दी॒क्षां॑ मा
तपो॑निर्व॒धिष्टे॑त्या॒है तदे॒व सर्व॑मा॒त्मन् ध॒त्ते ना॒स्यौ॑जो॒ बलं॑ न दी॒क्षां॑ न
तपो॑नि॒र्घ्न॑न्त्यग्नि॒र्वै दी॒क्षि॒त॒स्य॑ दे॒वता॑ सोऽस्मा॑दे॒तर्हि॒तिर॑ इ॒व यर्हि॑
या॒ति॒ तमी॑श्व॒रं र॒क्षांसि॑ ह॒न्तो -[ ] 3

3.1.1.3 (Padam)

तपः॑ । अ॒स्य॒ । नि॒रि॒ति॒ । घ्न॒न्ति॒ । उ॒न्दतीः॑ । ब॒ल॒म् । ध॒त्त॒ । ओ॒जः॑ ।
ध॒त्त॒ । ब॒ल॒म् । ध॒त्त॒ । मा॒ । मे॒ । दी॒क्षाम् । मा॒ । तपः॑ । नि॒रि॒ति॒ ।
व॒धिष्ट॑ । इति॑ । आ॒ह॒ । ए॒तत् । ए॒व । सर्व॑म् । आ॒त्मन् । ध॒त्ते॒ । न॒ ।
अ॒स्य॒ । ओ॒जः॑ । ब॒ल॒म् । न॒ । दी॒क्षाम् । न॒ । तपः॑ । नि॒रि॒ति॒ ।
घ्न॒न्ति॒ । अ॒ग्निः॑ । वै । दी॒क्षि॒त॒स्य॑ । दे॒वता॑ । सः॑ । अ॒स्मात् ।
ए॒तर्हि॑ । ति॒रः॑ । इ॒व । यर्हि॑ । या॒ति॒ । तम् । ई॒श्वर॑म् । र॒क्षांसि॑ ।
ह॒न्तोः॑ । 3 (50)

3.1.1.4

भ॒द्राद॒भि॒श्रे॒यः प्रे॒हि॒बृ॒ह॒स्प॒तिः पु॒र ए॒ता ते॒ अ॒स्त्वित्या॑ह॒ब्र॒ह्म॒ वै दे॒वानां॑
 बृ॒ह॒स्प॒ति॒स्तमे॒वान्वा र॒भते॑ स ए॒नं सं पा॒रय॑त्ये॒ दम॑गन्म दे॒वय॑जनं
 पृ॒थि॒व्या इ॒त्याह॑ दे॒वय॑जनं ह्ये॒ष पृ॒थि॒व्या आ॒गच्छ॑ति यो यज॑ते वि॒श्वे
 दे॒वा यद॑जुषन्त पूर्॒व इ॒त्याह॑ वि॒श्वे ह्ये॒तदे॒वा जोष॑यन्ते यद्ब्रा॒ह्मणा॑ ( )
 ऋ॒ख॒सामा॑भ्यां य॒जुषा॑ सन्त॒रन्त इ॒त्याह॑ख॒सामा॑भ्यां ह्ये॒ष यजु॑षा
 सन्त॒रति॑ यो यज॑ते रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा-मदे॒मेत्या॑-हाऽशि॒षमे॒वै तामा॑
 शा॒स्ते । 4

3.1.1.4 (Padam)

भ॒द्रात् । अ॒भी॒ति । श्रे॒यः । प्रे॒ति । इ॒हि । बृ॒ह॒स्प॒तिः । पु॒र ए॒तेति॑
 पु॒रः - ए॒ता । ते॒ । अ॒स्तु । इ॒ति । आ॒ह । ब्र॒ह्म । वै । दे॒वानाम् ।
 बृ॒ह॒स्प॒तिः । तम् । ए॒व । अ॒न्वार॑भत इ॒त्यनु॑ - आ॒रभ॑ते । सः ।
 ए॒नम् । स॒मि॒ति । पा॒रय॑ति । ए॒ति । इ॒दम् । अ॒गन्म॑ । दे॒वय॑जनमि॒ति
 दे॒व - य॑जनम् । पृ॒थि॒व्याः । इ॒ति । आ॒ह । दे॒वय॑जनमि॒ति
 दे॒व - य॑जनम् । हि । ए॒षः । पृ॒थि॒व्याः । आ॒गच्छ॑तीत्या - गच्छ॑ति ।
 यः । यज॑ते । वि॒श्वे । दे॒वाः । यत् । अ॒जुष॑न्त । पूर्॒वे ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

इति । आह । विश्वे । हि । एतत् । देवाः । जोषयन्ते । यत् ।

ब्राह्मणाः ( ) । ऋक्सामाभ्यामित्यृक्सामा -भ्याम् । यजुषा ।

सन्तरन्त इति सं - तरन्तः । इति । आह ।

ऋक्सामाभ्यामित्यृक्सामा - भ्याम् । हि । एषः । यजुषा ।

सन्तरतीति सं - तरति । यः । यजते । रायः । पौषेण । समिति ।

इषा । मदेम । इति । आह । आशिषमित्या - शिषम् । एव ।

एताम् । एति । शास्ते । 4 (74)

(यजमानो - दीक्षा - हन्तो - ब्राह्मणा - श्वतुर्विंशतिश्च) (A1)

3.1.2.1

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागतो भाग

इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना - साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्

यो वै सोम - राजान - साम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति

स्वाना - साम्राज्यं छन्दा - सि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः

पुरस्ताथ सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत साम्राज्यमेवै - [ ] 5

3.1.2.1 (Padam)

ए॒षः । ते॒ । गा॒य॒त्रः । भा॒गः । इति॑ । मे॒ । सो॒मा॒य । ब्रू॒ता॒त् । ए॒षः ।
 ते॒ । त्रै॒ष्टु॒भः । जा॒गतः । भा॒गः । इति॑ । मे॒ । सो॒मा॒य । ब्रू॒ता॒त् ।
 छ॒न्दो॒मा॒ना॒मि॒ति॑ छ॒न्दः – मा॒ना॒म् । सा॒म्रा॒ज्य॒मि॒ति॑ सा॒म् – रा॒ज्य॒म् ।
 ग॒च्छ । इति॑ । मे॒ । सो॒मा॒य । ब्रू॒ता॒त् । यः । वै । सो॒म॒म् । रा॒जा॒न॒म् ।
 सा॒म्रा॒ज्य॒मि॒ति॑ सा॒म् – रा॒ज्य॒म् । लो॒क॒म् । ग॒म॒यि॒त्वा । क्री॒णा॒ति॑ ।
 ग॒च्छ॒ति॑ । स्वा॒ना॒म् । सा॒म्रा॒ज्य॒मि॒ति॑ सा॒म् – रा॒ज्य॒म् । छ॒न्दा॒ꣳसि॑ ।
 ख॒लु । वै । सो॒म॒स्य॑ । रा॒ज्ञः । सा॒म्रा॒ज्य॒ इति॑ सा॒म् – रा॒ज्यः॑ ।
 लो॒कः । पु॒र॒स्ता॒त् । सो॒म॒स्य॑ । क॒या॒त् । ए॒व॒म् । अ॒भी॒ति॑ । म॒न्त्र॒ये॒त॑ ।
 सा॒म्रा॒ज्य॒मि॒ति॑ सा॒म् – रा॒ज्य॒म् । ए॒व । 5 (50)

3.1.2.2

नं॑ लो॒कं ग॒म॒यि॒त्वा क्री॒णा॒ति॑ ग॒च्छ॒ति॑ स्वा॒ना॒ꣳ सा॒म्रा॒ज्यं॑ यो॒ वै
 ता॒नू॒न॒प्त्र॒स्य॑ प्र॒ति॒ष्ठां वे॒द प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठ॒ति॑ ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नो॑ व॒द॒न्ति॑ न प्रा॒श्न॒न्ति॑
 न जु॒ह्व॒त्य॒थ॒ क्व॑ ता॒नू॒न॒प्त्रं॑ प्र॒ति॒ ति॒ष्ठ॒ती॒ति॑ प्र॒जा॒प॒तौ॑ म॒न॒सी॒ति॑ ब्रू॒या॒त्
 त्रि॒र॒व जिघ्रे॑त् प्र॒जा॒प॒तौ॑ त्वा॒ म॒न॒सि॑ जु॒हो॒मी॒त्ये॒षा वै॑ ता॒नू॒न॒प्त्र॒स्य॑ प्र॒ति॒ष्ठा
 य॒ ए॒वं वे॒द प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठ॒ति॑ यो – [ ] 6

3.1.2.2 (Padam)

ए॒नम् । लो॒कम् । ग॒म॒यि॒त्वा । क्री॒णा॒ति॒ । ग॒च्छ॑ति । स्वा॒नाम् ॥
सा॒म्रा॒ज्य॒मि॒ति॒ सा॒म् – रा॒ज्य॒म् । यः । वै । ता॒नू॒न॒प्त्र॒स्ये॒ति॒
ता॒नू – न॒प्त्र॒स्य॑ । प्र॒ति॒ष्ठा॒मि॒ति॒ प्र॒ति – स्था॒म् । वे॒द॑ । प्र॒ती॒ति॑ । ए॒व ।
ति॒ष्ठ॒ति॒ । ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒न॒ इति॑ ब्र॒ह्म – वा॒दि॒नः॑ । व॒द॒न्ति॑ । न ।
प्रा॒श्न॒न्ती॒ति॒ प्र – अ॒श्न॒न्ति॑ । न । जु॒ह्व॒ति॒ । अथ॑ । क्व ।
ता॒नू॒न॒प्त्र॒मि॒ति॒ ता॒नू – न॒प्त्र॒म् । प्र॒ती॒ति॑ । ति॒ष्ठ॒ति॒ । इति॑ ।
प्र॒जा॒प॒ता॒वि॒ति॒ प्र॒जा – प॒तौ॑ । म॒न॒सि॑ । इति॑ । ब्रू॒या॒त् । त्रिः॑ । अ॒वे॒ति॑ ।
जिघ्रे॑त् । प्र॒जा॒प॒ता॒वि॒ति॒ प्र॒जा – प॒तौ॑ । त्वा । म॒न॒सि॑ । जु॒हो॒मि॒ ।
इति॑ । ए॒षा । वै । ता॒नू॒न॒प्त्र॒स्ये॒ति॒ ता॒नू – न॒प्त्र॒स्य॑ ।
प्र॒ति॒ष्ठे॒ति॒ प्र॒ति – स्था॑ । यः । ए॒वम् । वे॒द॑ । प्र॒ती॒ति॑ । ए॒व ।
ति॒ष्ठ॒ति॒ । यः । 6 (50)

3.1.2.3

वा अ॒ध्व॒र्योः॑ प्र॒ति॒ष्ठां॑ वे॒द प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठ॒ति॒ यतो॑ म॒न्ये॒ता॒न॒भि॒क्र॒म्य॑
हो॒ष्या॒मी॒ति॒ तत् ति॒ष्ठ॒न्ना श्रा॒व॒ये॒देषा॑ वा अ॒ध्व॒र्योः॑ प्र॒ति॒ष्ठा य ए॒व
वे॒द प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठ॒ति॒ यद॒भि॒क्र॒म्य॑ जु॒हु॒या॒त् प्र॒ति॒ष्ठा॒या इ॒या॒त् तस्मा॑त् ॥

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

स॒मान॒त्र॒ ति॒ष्ठ॒ता॒ हो॒त॒व्यं॑ प्र॒ति॒ष्ठि॒त्यै॒ यो॒ वा॒ अध्व॒र्योः॑ स्वं॒ वे॒द॒ स्व॒वा॒ने॒व॒
भ॒व॒ति॒ सु॒ग॒वा॒ अ॒स्य॒ स्वं॒ वा॒य॒व्य॒म॒स्य॒ – [ ] 7

3.1.2.3 (Padam)

वै । अध्व॒र्योः॑ । प्र॒ति॒ष्ठा॒मि॒ति॒ प्र॒ति॒ – स्था॒म् । वे॒द॒ । प्र॒ती॒ति॒ । ए॒व ।
ति॒ष्ठ॒ति॒ । य॒तः॑ । म॒न्ये॒त॒ । अ॒न॒भि॒क्र॒म्ये॒त्य॒न॒भि॒ – क्र॒म्य॒ । हो॒ष्या॒मि॒ ।
इ॒ति॒ । त॒त् । ति॒ष्ठ॒न् । ए॒ति॒ । श्रा॒व॒ये॒त् । ए॒षा॒ । वै । अध्व॒र्योः॑ ।
प्र॒ति॒ष्ठे॒ति॒ प्र॒ति॒ – स्था॒ । यः॑ । ए॒व॒म् । वे॒द॒ । प्र॒ती॒ति॒ । ए॒व । ति॒ष्ठ॒ति॒ ।
य॒त् । अ॒भि॒क्र॒म्ये॒त्य॒भि॒ – क्र॒म्य॒ । जु॒हु॒या॒त् ।
प्र॒ति॒ष्ठा॒या॒ इ॒ति॒ प्र॒ति॒–स्था॒याः॑ । इ॒या॒त् । त॒स्मा॒त् । स॒मा॒न॒त्र॒ । ति॒ष्ठ॒ता॒ ।
हो॒त॒व्य॒म् । प्र॒ति॒ष्ठि॒त्या॒ इ॒ति॒ प्र॒ति॒ – स्थि॒त्यै॒ । यः॑ । वै । अध्व॒र्योः॑ ।
स्व॒म् । वे॒द॒ । स्व॒वा॒नि॒ति॒ स्व॒ – वा॒न् । ए॒व । भ॒व॒ति॒ । सु॒क् । वै ।
अ॒स्य॒ । स्व॒म् । वा॒य॒व्य॒म् । अ॒स्य॒ । 7 (50)

3.1.2.4

स्वं॒ च॒म॒सो॑ऽस्य॒ स्वं॒ य॒द्वा॒य॒व्यं॑ वा॒ च॒म॒सं॑ वा॒ऽन॒न्वा॒र॒भ्या॑ऽऽश्रा॒व॒ये॒थ्
स्वा॒दि॒या॒त् त॒स्मा॒ द॒न्वा॒र॒भ्या॑ ऽऽश्रा॒व्य॑ स्वा॒दे॒व॒ नै॒ति॒ यो॒ वै सो॒म॒म॒–
प्र॒ति॒ष्ठा॒प्य॒ स्तो॒त्र॒–मु॒पा॒क॒रो॒त्य॒ प्र॒ति॒ष्ठि॒तः॑ सो॒मो॒ भ॒व॒त्य॒प्र॒ति॒ष्ठि॒तः॑ स्तो॒मो॒–

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

ऽप्रतिष्ठिता-न्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वा यव्यं वै
सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां
ग्रहं वा ( ) गृहीत्वा चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपा कुर्यात् प्रत्येव सोमः
स्थापयति प्रतिस्तोमं प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः । 8

3.1.2.4 (Padam)

स्वम् । चमसः । अस्य । स्वम् । यत् । वायव्यम् । वा । चमसम् ।
वा । अनन्वारभ्येत्यनु – आरभ्य । आश्रावयेदित्या – श्रावयेत् ।
स्वात् । इयात् । तस्मात् । अन्वारभ्येत्यनु – आरभ्य ।
आश्राव्यमित्या – श्राव्यम् । स्वात् । एव । न । एति । यः । वै ।
सोमम् । अप्रतिष्ठाप्येत्यप्रति – स्थाप्य । स्तोत्रम् ।
उपाकरोतीत्युप – आकरोति । अप्रतिष्ठित इत्यप्रति – स्थितः ।
सोमः । भवति । अप्रतिष्ठित इत्यप्रति – स्थितः । स्तोमः ।
अप्रतिष्ठितानीत्यप्रति – स्थितानि । उक्थानि । अप्रतिष्ठित
इत्यप्रति – स्थितः । यजमानः । अप्रतिष्ठित इत्यप्रति – स्थितः ।
अध्वर्युः । वायव्यम् । वै । सोमस्य । प्रतिष्ठेति प्रति – स्था ।

च॒मसः॑ । अ॒स्य । प्र॒ति॒ष्ठेति॑ प्र॒ति – स्था । सोमः॑ । स्तोम॑स्य ।
 स्तोमः॑ । उ॒क्थाना॑म् । ग्र॒हम् । वा ( ) । गृ॒ही॒त्वा । च॒मस॑म् । वा ।
 उ॒न्नीये॑त्युत् – नीय । स्तो॒त्रम् । उपा॑कुर्यादित्युप – आ॑कुर्यात् ।
 प्र॒तीति॑ । ए॒व । सोम॑म् । स्थाप॑यति । प्र॒तीति॑ । स्तोम॑म् । प्र॒तीति॑ ।
 उ॒क्थानि॑ । प्र॒तीति॑ । यज॑मानः । तिष्ठ॑ति । प्र॒तीति॑ । अ॒ध्वर्युः॑ । 8 (69)

(ए॒व – तिष्ठ॑ति यो – वा॑यव्यम॑स्य – ग्र॒हं वै – का॒न्न
 – वि॒ज्ञाति॑श्च) (A2)

3.1.3.1

य॒ज्ञं वा॑ ए॒तत् सं भ॑रन्ति यत् सोम॑क्रय॒ण्यै प॒दं य॑ज्ञ॒मुखं॑
 ह॒वि॒र्धानि॑ यर्हि॑ ह॒वि॒र्धानि॑ प्रा॒चीं प्र॑वर्तयेयुस्तर्हि॑ तेनाक्ष॒मुपा॑-
 ज्ज्याद्-य॒ज्ञ॒मुख॑ ए॒व य॒ज्ञ॒मनु॑ सन्तनोति प्राञ्च॑मग्निं प्र॑ हरन्त्युत्
 प॒त्नी॒मा न॑यन्त्यन्व॒नांसि॑ प्र॑ वर्तयन्त्यथ॒ वा अ॑स्यैष धि॒ष्णि॒यो ही॑यते
 सोऽनु॑ ध्यायति स ई॒श्वरो॑ रु॒द्रो भू॒त्वा – [ ] 9

3.1.3.1 (Padam)

य॒ज्ञम् । वै । ए॒तत् । स॒मि॒ति । भ॑रन्ति । यत् । सोम॑क्रय॒ण्या इति॑
 सोम॑ – क्रय॒ण्यै । प॒दम् । य॒ज्ञ॒मुख॑मिति॑ य॒ज्ञ – मुख॑म् ।

ह॒वि॒र्धा॒ने॒ इति॑ ह॒विः॑ – धा॒ने॑ । यर्॒हि॑ ।
ह॒वि॒र्धा॒ने॒ इति॑ ह॒विः॑ – धा॒ने॑ । प्रा॒ची॒ इति॑ । प्र॒व॒र्त॒ये॒यु॒रिति॑
प्र – वर्त॒ये॒युः॑ । तर्॒हि॑ । ते॒न॑ । अक्ष॒म् । उपे॒ति॑ । आ॒ञ्ज्या॒त् ।
य॒ज्ञ॒मु॒ख॒ इति॑ य॒ज्ञ॒-मु॒खे॑ । ए॒व । य॒ज्ञ॒म् । अ॒नु॑ । स॒मि॒ति॑ । त॒नो॒ति॑ ।
प्रा॒ञ्च॒म् । अ॒ग्नि॒म् । प्रे॒ति॑ । ह॒र॒न्ति॑ । उ॒दि॒ति॑ । प॒त्नी॒म् । ए॒ति॑ ।
न॒य॒न्ति॑ । अ॒न्वि॒ति॑ । अ॒ना॒॒सि॑ । प्रे॒ति॑ । वर्त॒य॒न्ति॑ । अथ॑ । वै ।
अ॒स्य॑ । ए॒षः॑ । धि॒ष्णि॒यः॑ । ही॒य॒ते॑ । सः॑ । अ॒न्वि॒ति॑ । ध्या॒य॒ति॑ । सः॑ ।
ई॒श्वरः॑ । रु॒द्रः॑ । भू॒त्वा । 9 (50)

3.1.3.2

प्र॒जां प॒शून् य॒ज॒मा॒नस्य॑ श॒म॒यि॒तो॒र्यर्॒हि॑ प॒शु॒मा प्री॒त॒मु॒द॒ञ्चं॑ न॒य॒न्ति॑
तर्॒हि॑ तस्य॑ प॒शु॒श्र॒प॒णं॑ ह॒रे॒त् ते॒नै॒वैनं॑ भा॒गि॒नं॑ क॒रो॒ति॑ य॒ज॒मा॒नो वा
आ॒ह॒व॒नी॒यो य॒ज॒मा॒नं वा॑ ए॒त॒द्वि॒ कर्ष॑न्ते॒ यदा॑ह॒व॒नी॒यात् प॒शु॒श्र॒प॒णं॑
ह॒र॒न्ति॑ स॒ वैव॑ स्या॒न्नि॒र्म॒न्थ्यं॑ वा॒ कुर्या॑द्-य॒ज॒मा॒नस्य॑ सा॒त्म॒त्वा॒य॒ यदि॑
प॒शो॒र॒व॒दा॒नं न॒श्ये॒दा॒ज्य॑स्य॒ प्र॒त्या॒ख्या॒य॒म॒व द्ये॒थ् सै॒व ततः॑ ( )
प्रा॒यश्चि॑त्ति॒र्ये प॒शुं वि॒म॒थ्नी॒रन् य॒स्तान् का॒म॒ये॒ता ऽऽ*ति॒मा॒च्छे॒यु॒रिति॑

कु॒विद॒ङ्गेति॑ नमो॑ वृ॒क्तिव॒त्यर्चाऽऽग्नी॑ध्रे जुहु॒यान्नमो॑ वृ॒क्तिमे॒वैषां॑ वृ॒ङ्गे
ताजगा॑र्तिमाच्छ॑न्ति । 10

3.1.3.2 (Padam)

प्र॒जामि॑ति प्र – जा॒म् । प॒शून् । यज॑मानस्य । श॒मयि॑तोः । यर्हि॑ ।
प॒शुम् । आ॒प्रीत॑मित्या-प्री॒तम् । उद॑ञ्चम् । न॒यन्ति॑ । तर्हि॑ । तस्य॑ ।
प॒शुश्र॑पणमि॒ति प॒शु – श्र॑पणम् । ह॒रेत् । तेन॑ । ए॒व । ए॒नम् ।
भा॒गिन॑म् । क॒रोति॑ । यज॑मानः । वै । आ॒हव॑नीय इ॒त्या – ह॑वनीयः ।
यज॑मानम् । वै । ए॒तत् । वी॒ति । क॒र्षन्ते॑ । यत् ।
आ॒हव॑नीयादि॒त्या – ह॑वनीयात् । प॒शुश्र॑पणमि॒ति प॒शु – श्र॑पणम् ।
ह॒रन्ति॑ । सः । वा । ए॒व । स्या॑त् । निर्म॑न्थ्यमि॒ति निः – म॑न्थ्यम् ।
वा । कु॒र्यात् । यज॑मानस्य । सा॒त्मत्वा॑येति॒ सा॒त्म – त्वा॑य । यदि॑ ।
प॒शोः । अ॒वदा॑नमित्य॒व – दा॑नम् । न॒श्येत् । आ॒ज्यस्य॑ ।
प्र॒त्याख्या॑यमि॒ति प्र॒ति – आ॒ख्याय॑म् । अ॒वेति॑ । द्ये॒त् । सा । ए॒व ।
ततः॑ ( ) । प्रा॒यश्चि॑त्तिः । ये । प॒शुम् । वि॒मथ्नी॑रन्निति॒
वि – म॒थ्नी॑रन् । यः । तान् । का॒मये॑त । आ॒र्तिम् । ए॒ति । ऋ॒च्छे॒युः ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

इति॑ । कु॒वित् । अ॒ङ्ग । इति॑ । नमो॑वृ॒क्तिव॒त्येति॑ नमो॑वृ॒क्ति – व॒त्या ।
ऋ॒चा । आ॒ग्नी॒ध्र इत्या॑ग्नि – इ॒ध्रे । जु॒हुयात् । नमो॑वृ॒क्तिमि॒ति
नमः॑ – वृ॒क्तिम् । ए॒व । ए॒षाम् । वृ॒द्धे । ता॒जक् । आ॒र्तिम् । ए॒ति ।
ऋ॒च्छन्ति॑ । 10 (76) (भू॒त्वा – ततः॑ – षड्वि॑ंशतिश्च) (A3)

3.1.4.1

प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः प्र॒जा जा॒ताश्च॑ या इ॒माः ।
तस्मै॑ प्र॒ति प्र॑ वे॒दय॑चि॒कित्वा॑ अनु॑ म॒न्यतां॑ ।
इ॒मं प॒शुं प॒शुप॑ते ते अ॒द्य ब॒ध्नाम्य॑ग्ने सु॒कृत॑स्य म॒ध्ये ।
अनु॑ म॒न्यस्व॑ सु॒यजा॑ य॒जाम॒ जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दमस्तु॑ ह॒व्यं ।
प्र॒जान॑न्तः प्र॒तिगृ॑ह्णन्ति पूर्वे॑ प्रा॒णम॒ङ्गेभ्यः॑ पर्या॑चरन्तं ।
सु॒वर्गं॑ या॒हि प॒थिभि॑ दे॒वयानै॑-रोष॑धीषु प्र॒तिति॑ष्ठा शरी॑रैः ।
येषा॑मी॒शे – [ ] 11

3.1.4.1 (Padam)

प्र॒जाप॑ते॒रिति॑ प्र॒जा – प॑तेः । जा॒यमा॑नाः । प्र॒जाः इति॑ प्र – जाः ।
जा॒ताः । च॒ । याः । इ॒माः । तस्मै॑ । प्र॒ति । प्रे॒ति । वे॒दय॑ ।

चि॒कि॒त्वान् । अ॒न्वि॒ति । म॒न्य॒ताम् । इ॒मम् । प॒शुम् । प॒शु॒प॒त इति॑
 प॒शु – प॒ते । ते । अ॒द्य । ब॒ध्ना॒मि । अ॒ग्ने । सु॒कृ॒त॒स्येति॑
 सु – कृ॒त॒स्य । म॒ध्ये । अ॒न्वि॒ति । म॒न्य॒स्व । सु॒य॒जेति॑ सु – य॒जा ॥
 य॒जा॒म । जु॒ष्टम् । दे॒वा॒नाम् । इ॒दम् । अ॒स्तु । ह॒व्यम् ।
 प्र॒जा॒न॒न्त इति॑ प्र – जा॒न॒न्तः । प्र॒ती॒ति । गृ॒ह्ण॒न्ति । पूर्वे॑ । प्रा॒ण॒मि॒ति
 प्र – अ॒नम् । अ॒ङ्गे॒भ्यः । प॒री॒ति । आ॒च॒र॒न्त॒मि॒त्या – च॒र॒न्तम् ।
 सु॒व॒र्ग॒मि॒ति सु॒वः – ग॒म् । या॒हि । प॒थि॒भि॒रि॒ति प॒थि – भिः ।
 दे॒व॒या॒नै॒रि॒ति दे॒व – या॒नैः । ओ॒ष॒धी॒षु । प्र॒ती॒ति । तिष्ठ॑ ।
 श॒री॒रैः । येषा॑म् । ई॒शे ॥ 11 (50)

3.1.4.2

प॒शु॒प॒तिः प॒शू॒नां च॒तु॒ष्प॒दा॒मु॒त च॑ द्वि॒प॒दां ।
 निष्क्री॑तोऽयं य॒ज्ञि॒यं भा॒गमे॑तु रा॒य॒स्पो॒षा य॒ज॒मा॒न॒स्य स॒न्तु ।
 ये ब॒ध्य॒मा॒न॒म॒नु ब॒ध्य॒मा॒ना अ॒भ्यै॑क्षन्त॒ मन॒सा चक्षु॑षा च ।
 अ॒ग्नि॒स्ता॒ग् अ॒ग्रे प्र॒मु॒मो॒क्तु दे॒वः प्र॒जा॒प॒तिः प्र॒ज॒या सँ॒वि॒दा॒नः ।
 य आ॒र॒ण्याः प॒श॒वो वि॒श्व॒रू॒पा वि॒रू॒पाः स॒न्तो बहु॑धै॒करू॒पाः ।

वा॒युस्ता॑ अ॒ग्रे प्र॒मु॒मो॒क्तु दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ सं॒वि॒दानः॑ ।

प्र॒मुञ्च॑मा॒ना – [ ] 12

3.1.4.2 (Padam)

प॒शुप॑तिरिति प॒शु-प॑तिः । प॒शूना॑म् । चतु॑ष्प॒दामि॑ति चतुः – प॒दाम् ।

उ॒त । च॒ । द्वि॒प॒दामि॑ति द्वि – प॒दाम् । निष्क्री॑त इति निः – क्री॒तः ।

अ॒यम् । य॒ज्ञि॒यम् । भा॒गम् । ए॒तु । रा॒यः । पो॒षाः । य॒ज॒मा॒नस्य॑ ।

स॒न्तु । ये॒ । ब॒ध्य॒मा॒नम् । अ॒न्वि॒ति । ब॒ध्य॒मा॒नाः ।

अ॒भ्यै॒क्षन्ते॑त्यभि – ऐ॒क्षन्त॑ । म॒नसा॑ । चक्षु॑षा । च॒ । अ॒ग्निः । ता॒न् ।

अ॒ग्रे । प्रे॒ति । मु॒मो॒क्तु । दे॒वः । प्र॒जाप॑तिरिति प्र॒जा – प॑तिः ।

प्र॒जये॑ति प्र – जया॑ । सं॒वि॒दान॑ इति सं-वि॒दानः॑ । ये॒ । आ॒र॒ण्याः ।

प॒शवः॑ । वि॒श्वरू॑पा इति वि॒श्व – रू॒पाः । वि॒रू॒पा इति॑ वि-रू॒पाः ।

स॒न्तः । ब॒हु॒धे॒ति बहु॑ – धा । ए॒क॒रू॒पा इत्ये॑क – रू॒पाः । वा॒युः ।

ता॒न् । अ॒ग्रे । प्रे॒ति । मु॒मो॒क्तु । दे॒वः । प्र॒जाप॑तिरिति प्र॒जा – प॑तिः ।

प्र॒जये॑ति प्र – जया॑ । सं॒वि॒दान॑ इति सं – वि॒दानः॑ ।

प्र॒मुञ्च॑मा॒ना इति॑ प्र – मुञ्च॑मा॒नाः । 12 (50)

3.1.4.3

भुवनस्य॑ रेतो॑ गातुं॑ धत्त॑ यज॑मानाय दे॒वाः ।

उपा॑कृतं॑ श॒शमा॑नं॑ यद॒स्थाज्जी॑वं दे॒वाना॑मप्येतु॑ पाथः॑ ।

ना॒ना प्रा॑णो यज॑मानस्य प॒शुना॑ यज्ञो दे॒वेभिः॑ सह दे॒वया॑नः ।

जी॒वं दे॒वाना॑मप्येतु॑ पाथः॑ स॒त्याः स॒न्तु यज॑मानस्य का॒माः ।

यत् प॒शुर्मा॒युम॑कृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑हते ।

अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॑दे॒नसो॑ वि॒श्वान् मुञ्च॑त्व ह॒सः ।

श॒मितार॑ उपेत॑न य॒ज्ञं – [ ] 13

3.1.4.3 (Padam)

भुवनस्य॑ । रेतः॑ । गातुम् । धत्त॑ । यज॑मानाय । दे॒वाः ।

उपा॑कृतमित्युप-आकृतम् । श॒शमा॑नम् । यत् । अ॒स्थात् । जी॒वम् ।

दे॒वाना॑म् । अपी॑ति । ए॒तु । पाथः॑ । ना॒ना । प्रा॑ण इति प्र – अ॒नः ।

यज॑मानस्य । प॒शुना॑ । य॒ज्ञः । दे॒वेभिः॑ । सह । दे॒वया॑न इति

दे॒व – या॑नः । जी॒वम् । दे॒वाना॑म् । अपी॑ति । ए॒तु । पाथः॑ । स॒त्याः ।

स॒न्तु । यज॑मानस्य । का॒माः । यत् । प॒शुः । मा॒युम् । अ॒कृत॑ । उ॒रः ।

वा । प॒द्भिरिति॑ पत् – भिः । आ॒हत॑ इत्या – ह॒ते । अ॒ग्निः । मा ।

तस्मात् । ए॒नसः । वि॒श्वात् । मु॒ञ्च॒तु । अ॒ह॒सः । श॒मि॒तारः ।

उ॒पे॒तने॒त्युप – ए॒तन । य॒ज्ञम् । 13 (50)

3.1.4.4

दे॒वेभि॒रि॒न्वितं ।

पा॒शात् प॒शुं प्र॒मुञ्च॑त ब॒न्धाद्य॑ज्ञ॒पतिं॑ परि ।

अ॒दि॒तिः पा॒शं प्र॒मुमो॑क्त्वे॒तं नमः॑ प॒शुभ्यः॑ प॒शुप॑तये करोमि ।

अ॒रा॒ती॒यन्त॑-म॒धरं॑ कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मिन्॑ प्र॒ति मु॒ञ्चामि॑ पा॒शं ।

त्वा॒मु ते द॒धिरे॑ ह॒व्यवा॑ह॒ शृ॒तं क॑र्तारि॒मुत य॑ज्ञियं च ।

अ॒ग्ने स॒दक्षः॑ स॒तनु॑र्हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवे॒दो जु॑षस्व ।

जा॑तवे॒दो व॒पया॑ गच्छ दे॒वान्त्व॑ ( ) हि होता॑ प्र॒थमो॑ ब॒भूथ॑ ।

घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स्वाहा॑कृ॒त॒ ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः ।

स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ । 14

3.1.4.4 (Padam)

दे॒वेभिः॑ । इ॒न्वित॑म् । पा॒शात् । प॒शुम् । प्रे॒ति । मु॒ञ्च॒त । ब॒न्धात् ।

य॒ज्ञ॒पति॑मि॒ति य॒ज्ञ – प॒तिम् । परि॑ । अ॒दि॒तिः । पा॒शम् । प्रे॒ति ।

मु॒मो॒क्तु । ए॒तम् । नमः॑ । प॒शुभ्य॑ इति प॒शु – भ्यः॑ ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

प॒शुप॑तय॒ इति॑ प॒शु – प॑तये । क॒रोमि॑ । अ॒राती॑यन्तम् । अ॒धर॑म् ।
कृ॒णोमि॑ । यम् । द्वि॒ष्मः । तस्मिन् । प्र॒तीति॑ । मु॒ञ्चामि॑ । पा॒शम् ।
त्वा॒म् । उ॒ । ते । द॒धिरे॑ । ह॒व्यवा॑हमिति॑ ह॒व्य – वा॑हम् ।
शृ॒तं क॒र्तार॑मिति॑ शृ॒तं – क॒र्तार॑म् । उ॒त । य॒ज्ञिय॑म् । च॒ । अ॒ग्ने॑ ।
सद॑क्ष इति॑ स – द॒क्षः । स॒तनु॑रिति॑ स–त॒नुः । हि॒ । भू॒त्वा । अ॒थ ।
ह॒व्या । जा॒तवे॑द इति॑ जा॒त – वे॑दः । जु॒षस्व॑ । जा॒तवे॑द इति॑
जा॒त – वे॑दः । व॒पया॑ । ग॒च्छ॑ । दे॒वान् । त्व॑म् ( ) । हि॒ । हो॒ता ।
प्र॒थमः॑ । ब॒भूथ॑ । घृ॒तेन॑ । त्व॑म् । त॒नुवः॑ । वर्ध॑यस्व ।
स्वा॒हाकृ॑तमिति॑ स्वा॒हा – कृ॑तम् । ह॒विः । अ॒दन्तु॑ । दे॒वाः । स्वा॒हा ।
दे॒वैभ्यः॑ । दे॒वैभ्यः॑ । स्वा॒हा । 14 (66)

(ई॒शे॑ – प्र॒मुञ्च॑मा॒ना – य॒ज्ञं – त्व॑ – षोड॑श च) (A4)

3.1.5.1

प्रा॒जाप॑त्या वै प॒शव॑स्तेषां रु॒द्रोऽधि॑पतिर्य–दे॒ताभ्या॑–मु॒पा क॑रोति
ता॒भ्यामे॒वैनं॑ प्र॒तिप्रो॑च्याऽऽल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य द्वा॒भ्यामु॒पाक॑रोति
द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या उ॒पाकृ॑त्य प॒ञ्च जु॑होति पा॒ङ्गाः प॒शवः॑

प॒शू॒ने॒वा॒ व॒रु॒न्धे॒मृ॒त्य॒वे॒ वा॒ ए॒ष॒ नी॒य॒ते॒ यत् प॒शु॒स्तं॑ य॒द॒न्वा॒र॒भे॒त
प्र॒मा॒यु॒को॒ यज॑मा॒नः॒ स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो॒ यज॑मा॒नस्य॑ प॒शु॒ने॒त्याह॑
व्यावृ॑त्त्यै – [ ] 15

3.1.5.1 (Padam)

प्रा॒जा॒प॒त्या॒ इति॑ प्रा॒जा – प॒त्याः॒ । वै॒ । प॒श॒वः॑ । ते॒षाम्॑ । रु॒द्रः॑ ।
अधि॑पतिरि॒त्यधि॑ – प॒तिः॒ । यत् । ए॒ता॒भ्याम्॑ ।
उपा॑क॒रोतीत्यु॑प – आ॒क॒रोति॑ । ता॒भ्याम्॑ । ए॒व । ए॒नम्॑ । प्र॒तिप्रो॑च्येति॑
प्र॒ति – प्रो॑च्य । ए॒ति । ल॒भ॒ते॒ । आ॒त्म॒नः॑ ।
अ॒ना॒व्र॒स्का॒येत्य॑ना – व्र॒स्का॒य॒ । द्वा॒भ्याम्॑ ।
उपा॑क॒रोतीत्यु॑प – आ॒क॒रोति॑ । द्वि॒पा॒दि॒ति॑ द्वि – पा॒त् । यज॑मा॒नः॒ ।
प्र॒ति॒ष्ठि॒त्या॒ इति॑ प्र॒ति – स्थि॑त्यै । उपा॑कृत्येत्यु॑प – आ॒कृत्य॑ । पञ्च॑ ।
जु॒होति॑ । पा॒ङ्गाः॑ । प॒श॒वः॑ । प॒शून्॑ । ए॒व । अ॒वे॒ति॑ । रु॒न्धे॒ । मृ॒त्य॒वे॒ ।
वै॒ । ए॒षः॑ । नी॒य॒ते॒ । यत् । प॒शुः॑ । तम्॑ । यत् ।
अ॒न्वा॒र॒भे॒तेत्य॑नु – आ॒र॒भे॒त॑ । प्र॒मा॒यु॒क॒ इति॑ प्र – मा॒यु॒कः॑ ।
यज॑मा॒नः॒ । स्या॒त् । ना॒ना॑ । प्रा॒ण॒ इति॑ प्र – अ॒नः॑ । यज॑मा॒नस्य॑ ।

प॒शुना॑ । इति॑ । आ॒ह । व्यावृ॑त्त्या इति॑ वि – आवृ॑त्त्यै । 15 (50)

3.1.5.2

यत् प॒शुर्मा॑युमकृ॒तेति॑ जुहोति॑ शान्त्यै॑ शमि॑तार उपे॒तने॑त्याह
यथा॑यजु॒रेवैत॑द्वपायां॑ वा आ॒ह्रिय॑माणाया-म॒ग्नेर्मे॑धोऽप॒ क्राम॑ति त्वामु॑
ते दधि॑रे हव्य॒वाह॑मिति॑ वपा॒मभि॑ जुहोत्य॒ग्नेरे॒व मे॑धमव॑ रुन्धेऽथो॑
शृ॒तत्वा॑य पु॒रस्ता॑थ् स्वाहा कृतयो॑ वा अ॒न्ये दे॒वा उप॑रिष्ठाथ्
स्वाहाकृतयो॑ऽन्ये स्वाहा दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहेत्य॒भितो॑ वपां ( )
जुहोति॑ ताने॒वोभ्यान्॑ प्रीणाति॑ । 16

3.1.5.2 (Padam)

यत् । प॒शुः । मा॒युम् । अकृ॑त । इति॑ । जुहोति॑ । शान्त्यै॑ ।
शमि॑तारः । उपे॒तने॑त्युप – एत॑न । इति॑ । आ॒ह । यथा॑यजु॒रिति॑
यथा – यजुः । ए॒व । एत॑त् । वपा॒याम् । वै ।
आ॒ह्रिय॑माणाया॒मित्या॑ – ह्रिय॑माणाया॒म् । अ॒ग्नेः । मे॑धः । अपे॒ति ।
क्राम॑ति । त्वाम् । उ । ते । दधि॑रे । हव्य॒वाह॑मिति॑ हव्य – वाह॑म् ।
इति॑ । वपा॒म् । अ॒भीति॑ । जुहोति॑ । अ॒ग्नेः । ए॒व । मे॑धम् । अवे॒ति ।

रु॒न्धे । अ॒थो इति॑ । शृ॒त॒त्वाये॑ति शृ॒त – त्वा॒य । पु॒रस्ता॑त्स्वाहा
 कृ॒तय॑ इति॑ पु॒रस्ता॑त् – स्वा॒हाकृ॒तयः॑ । वै । अ॒न्ये । दे॒वाः ।
 उ॒परि॑ष्ठात्स्वाहाकृ॒तय॑ इत्यु॒परि॑ष्ठात् – स्वा॒हाकृ॒तयः॑ ।
 अ॒न्ये । स्वा॒हा । दे॒वेभ्यः॑ । दे॒वेभ्यः॑ । स्वा॒हा । इति॑ । अ॒भितः॑ ।
 व॒पाम् ( ) । जु॒होति॑ । तान् । ए॒व । उ॒भयान् । प्री॒णाति॑ । 16 (55)
 (व्यावृ॑त्त्या – अ॒भितो॑ व॒पां – पञ्च॑ च) (A5)

3.1.6.1

यो वा अ॒यथा॑दे॒वतं॑ य॒ज्ञमु॑प॒चर॑त्या दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॑ पा॒पीया॑न् भवति॒
 यो य॒थादे॒वत॑न्न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॑ व॒सीया॑न् भवत्या॒ग्नेय्य॑र्चा
 ऽऽग्नी॑ध्रम॒भि मृ॑शेद् वै॒ष्णाव्या॑ ह॒विर्धा॑नमा॒ग्नेय्या॑ स्रुचो॑ वा॒यव्य॑या
 वा॒यव्या॑न्यैन्द्रि॒या सदो॑ य॒थादे॒वत॑मे॒व य॒ज्ञमु॑प॒चर॑ति न दे॒वता॑भ्य आ
 वृ॒श्च्यते॑ व॒सीया॑न् भवति॒ यु॒नज्मि॑ ते पृ॒थि॒वीं ज्यो॑तिषा॒ सह यु॒नज्मि॑
 वा॒युम॑न्तरि॒क्षेण॑ – [ ] 17

3.1.6.1 (Padam)

यः । वै । अ॒यथा॑दे॒वत॑मित्य॒यथा॑ – दे॒वत॑म् । य॒ज्ञम् ।
 उ॒प॒च॒र॒तीत्यु॑प – च॒रति॑ । ए॒ति । दे॒वता॑भ्यः । वृ॒श्च्यते॑ । पा॒पीया॑न् ।

भवति । यः । यथादेवतमिति यथा-देवतम् । न । देवताभ्यः । एति ।
वृश्च्यते । वसीयान् । भवति । आग्नेय्या । ऋचा ।
आग्नीध्रमित्याग्नि - इध्रम् । अभीति । मृशेत् । वैष्णव्या ।
हविर्धानमिति हविः - धानम् । आग्नेय्या । स्रुचः । वायव्यया ।
वायव्यानि । ऐन्द्रिया । सदः । यथादेवतमिति यथा-देवतम् ।
एव । यज्ञम् । उपेति । चरति । न । देवताभ्यः । एति । वृश्च्यते ।
वसीयान् । भवति । युनज्मि । ते । पृथिवीम् । ज्योतिषा । सह ।
युनज्मि । वायुम् । अन्तरिक्षेण । 17 (50)

3.1.6.2

ते सह युनज्मि वाचं सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
सूर्यस्य ते । अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपांशोः पात्रमसि
सोमो देवता त्रिष्टुप् छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप् छन्दो मित्रावरुणयोः
पात्रमस्यश्चिनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो
देवता बृहती - [ ] 18

3.1.6.2 (Padam)

ते॑ । सह॑ । यु॒नज्मि॑ । वाच॑म् । सह॑ । सूर्ये॑ण । ते॑ । यु॒नज्मि॑ ।
ति॒स्रः । वि॒पृच॑ इति॑ वि – पृचः॑ । सूर्य॑स्य । ते॑ । अ॒ग्निः । दे॒वता॑ ।
गा॒यत्री । छ॒न्दः । उ॒पा॒ञ्शो॑रित्यु॒प – अ॒ञ्शोः॑ । पा॒त्रम् । अ॒सि ।
सो॒मः । दे॒वता॑ । त्रि॒ष्टुप् । छ॒न्दः । अ॒न्तर्या॑मस्येत्य॒न्तः – या॒मस्य॑ ।
पा॒त्रम् । अ॒सि । इ॒न्द्रः । दे॒वता॑ । ज॒गती॑ । छ॒न्दः ।
इ॒न्द्र॒वा॒यु॒वो॒रिती॑न्द्र-वा॒यु॒वोः । पा॒त्रम् । अ॒सि । बृ॒हस्प॑तिः । दे॒वता॑ ।
अ॒नु॒ष्टु॒बि॒त्यनु॑ – स्तु॒प् । छ॒न्दः । मि॒त्रा॒वरु॑णयो॒रिति॑ मि॒त्रा-वरु॑णयोः ।
पा॒त्रम् । अ॒सि । अ॒श्विनौ॑ । दे॒वता॑ । प॒ङ्क्तिः॑ । छ॒न्दः । अ॒श्विनौः॑ ।
पा॒त्रम् । अ॒सि । सूर्यः॑ । दे॒वता॑ । बृ॒हती॑ । 18 (50)

3.1.6.3

छ॒न्दः शु॒क्रस्य॑ पा॒त्रम॑सि च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ स॒तो बृ॒हती॑ छ॒न्दो म॒न्थिनः॑
पा॒त्रम॑सि वि॒श्वेदे॒वा दे॒वतो॑ष्णिहा छ॒न्द आ॒ग्रय॑णस्य पा॒त्रम॑सीन्द्रो दे॒वता॑
क॒कु॒च्छ॒न्द उ॒क्थानां॑ पा॒त्रम॑सि पृ॒थि॒वी दे॒वता॑ वि॒राट् छ॒न्दो
ध्रु॒वस्य॑ पा॒त्रम॑सि । 19

3.1.6.3 (Padam)

छन्दः । शुक्रस्य । पात्रम् । असि । चन्द्रमाः । देवता ।
सतोबृहतीति सतः – बृहती । छन्दः । मन्थिनः । पात्रम् । असि ।
विश्वे । देवाः । देवता । उष्णिहा । छन्दः । आग्रयणस्य । पात्रम् ।
असि । इन्द्रः । देवता । ककुत् । छन्दः । उक्थानाम् । पात्रम् ।
असि । पृथिवी । देवता । विराडिति वि – राट् । छन्दः । ध्रुवस्य ।
पात्रम् । असि । 19 (33)

(अन्तरिक्षेण – बृहती – त्रयस्त्रिंशच्च) (A6)

3.1.7.1

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्ष्टुः क्षीयत आसन्यान्मा
मन्त्रात् पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादात्मन
एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै सँवेशाय त्वोपवेशाय त्वा
गायत्रिया स्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं
प्राणापानौ मा मा हासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयो – [ ] 20

3.1.7.1 (Padam)

इ॒ष्टर्गः॑ । वै । अ॒ध्व॒र्युः॑ । यज॑मानस्य । इ॒ष्टर्गः॑ । खलु॑ । वै । पूर्वः॑ ।
अ॒र्ष्टुः॑ । क्षी॒यते॑ । आ॒स॒न्यात्॑ । मा । मन्त्रा॑त् । पा॒हि । कस्याः॑ ।
चि॒त् । अ॒भि॒श॒स्त्या॑ इत्य॒भि – श॒स्त्याः॑ । इति॑ । पु॒रा ।
प्रा॒तर॒नु॒वा॒का॒दि॒ति॑ प्रा॒तः – अ॒नु॒वा॒कात्॑ । जु॒हु॒यात्॑ । आ॒त्म॒नै॑ । ए॒व ।
तत् । अ॒ध्व॒र्युः॑ । पु॒रस्ता॑त् । श॒र्म । न॒ह्यते॑ । अ॒ना॒र्त्यै॑ । सँ॒वै॒शा॒ये॒ति॑
सं – वै॒शाय॑ । त्वा । उ॒प॒वै॒शा॒ये॒तु॒प – वै॒शाय॑ । त्वा । गा॒य॒त्रि॒याः ।
त्रि॒ष्टु॒भः । जग॑त्याः । अ॒भि॒भू॒त्या॑ इत्य॒भि – भू॒त्यै॑ । स्वा॒हा ।
प्रा॒णा॒पा॒ना॒वि॒ति॑ प्रा॒ण – अ॒पा॒नौ । मृ॒त्योः॑ । मा । पा॒तम् ।
प्रा॒णा॒पा॒ना॒वि॒ति॑ प्रा॒ण – अ॒पा॒नौ । मा । मा । हा॒सि॒ष्टम् । दे॒वता॑सु ।
वै । ए॒ते । प्रा॒णा॒पा॒नयो॑रिति प्रा॒ण – अ॒पा॒नयोः॑ । 20 (50)

3.1.7.2

व्या॒य॒च्छ॒न्ते॑ ये॒षाँ॑ सोमः॑ स॒मृ॒च्छ॒ते॑ सँ॒वै॒शाय॑ त्वो॒प॒वै॒शाय॑ त्वे॒त्याह॑
छ॒न्दाँ॑सि वै सँ॒वै॒श उ॒प॒वै॒श॒छ॒न्दो॑भिरे॒वास्य॑ छ॒न्दाँ॑सि वृ॒द्धे
प्रे॒ति॒व॒न्त्या॑ज्यानि भव॑न्त्य॒भि॒जि॒त्यै म॑रु॒त्वतीः॑ प्र॒ति॒प॒दो वि॒जि॒त्या उ॒भे
बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्त॒रे भ॑वत इ॒यं वा॑व र॒थ॒न्त॒र॒म॒सौ बृ॒ह॒दा॒भ्या॒मे॒वैन॑म॒न्त॒रे॒त्यद्य॑ वा॒व

रथन्तर७ श्रो बृहदद्याश्चा देवैनमन्तरेति भूतं – [ ] 21

3.1.7.2 (Padam)

व्यायच्छन्त इति वि – आयच्छन्ते । येषाम् । सोमः । समृच्छत इति
सं – ऋच्छते । संवेशायैति सं – वेशाय । त्वा ।

उपवेशायेत्युप – वेशाय । त्वा । इति । आह । छन्दांसि । वै ।

संवेश इति सं – वेशः । उपवेश इत्युप – वेशः ।

छन्दोभिरिति छन्दः – भिः । एव । अस्य । छन्दांसि । वृङ्गे ।

प्रेतिवन्तीति प्रेति – वन्ति । आज्यानि । भवन्ति । अभिजित्या

इत्यभि – जित्यै । मरुत्वतीः । प्रतिपद इति प्रति – पदः ।

विजित्या इति वि – जित्यै । उभे इति ।

बृहद्रथन्तरे इति बृहत् – रथन्तरे । भवतः । इयम् । वाव ।

रथन्तरमिति रथम् – तरम् । असौ । बृहत् । आभ्याम् । एव । एनम् ।

अन्तः । एति । अद्य । वाव । रथन्तरमिति रथम् – तरम् । श्वः ।

बृहत् । अद्याश्चादित्यद्य – श्वात् । एव । एनम् ।

अन्तः । एति । भूतम् । 21 (50)

3.1.7.3

ॐ॒वा॒व॒ र॒थ॒न्त॒रं॒ भ॒वि॒ष्य॒द्-बृ॒ह॒द् भू॒ता॒च्चै॒वैनं॑ भ॒वि॒ष्य॒तश्चा॒न्त॒रे॒ति॒परि॑मि॒तं
ॐ॒वा॒व॒ र॒थ॒न्त॒रम॑परि॒मि॒तं बृ॒ह॒त् परि॑मि॒ता॒च्चै॒वैन॑-म॒परि॑मि॒ता॒च्चा॒न्त॒रे॒ति
वि॒श्वा॒मि॒त्रज॑म॒दग्नी॑ व॒सि॒ष्ठेना॑स्प॒र्धेता॑ꣳस ए॒तज्ज॑म॒दग्नि॑ वि॒हव्य॑म
प॒श्य॒त् तेन॑ वै स व॒सि॒ष्ठस्ये॑न्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृ॒द्धं यद्वि॒हव्य॑ꣳ श॒स्य॒त
इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ य॒जमा॑नो भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒द्धे ( ) यस्य॑ भू॒याꣳसो
य॒ज्ञक्र॑तव इ॒त्याहुः॑ स दे॒वता॑ वृ॒द्ध इति॑ यद्य॒ग्नि॒ष्टोमः॑ सोमः॑ प॒रस्ता॑थ्
स्या-दु॒क्थ्यं॑ कुर्वी॒त यद्यु॒क्थ्यः॑ स्यादति॒रात्रं॑ कुर्वी॒त य॒ज्ञक्र॑तुभिरे॒वास्य॑
दे॒वता॑ वृ॒द्धे व॒सीया॑न् भवति । 22

3.1.7.3 (Padam)

वा॒व । र॒थ॒न्त॒रमि॑ति रथम् - त॒रम् । भ॒वि॒ष्य॒त् । बृ॒ह॒त् । भू॒ता॒त् । च ।
ए॒व । ए॒नम् । भ॒वि॒ष्य॒तः । च । अ॒न्तः । ए॒ति । परि॑मि॒तमि॑ति
परि॑ - मि॒तम् । वा॒व । र॒थ॒न्त॒रमि॑ति रथम् - त॒रम् ।
अ॒परि॑मि॒तमित्य॑परि - मि॒तम् । बृ॒ह॒त् । परि॑मि॒तादि॑ति परि - मि॒ता॒त् ।
च । ए॒व । ए॒नम् । अ॒परि॑मि॒तादित्य॑परि - मि॒ता॒त् । च । अ॒न्तः ।
ए॒ति । वि॒श्वा॒मि॒त्रज॑म॒दग्नी॑ इति वि॒श्वा॒मि॒त्र - ज॒म॒दग्नी॑ ।

वसिष्ठेन । अस्प॒र्धेताम् । सः । एतत् । ज॒मद॒ग्निः । वि॒हव्यमि॑ति
 वि – ह॒व्यम् । अ॒पश्यत् । तेन॑ । वै । सः । वसि॑ष्ठस्य । इ॒न्द्रि॒यम् ।
 वी॒र्यम् । अ॒वृ॒द्ध । यत् । वि॒हव्यमि॑ति वि – ह॒व्यम् । श॒स्यते॑ ।
 इ॒न्द्रि॒यम् । ए॒व । तत् । वी॒र्यम् । यज॑मानः । भ्रातृ॑व्यस्य । वृ॒द्धे ( ) ।
 यस्य॑ । भूया॑ँसः । य॒ज्ञक्र॑तव इति य॒ज्ञ – क्र॑तवः । इति॑ ।
 आ॒हुः । सः । दे॒वताः॑ । वृ॒द्धे । इति॑ । यदि॑ । अ॒ग्नि॒ष्टोम
 इत्य॑ग्नि-स्तोमः । सोमः॑ । प॒रस्ता॑त् । स्यात् । उ॒क्थ्यम् । कु॒र्वीत॑ ।
 यदि॑ । उ॒क्थ्यः । स्यात् । अ॒तिरा॑त्रमित्यति – रा॒त्रम् । कु॒र्वीत॑ ।
 य॒ज्ञक्र॑तुभिरिति य॒ज्ञक्र॑तु – भिः । ए॒व । अ॒स्य । दे॒वताः॑ । वृ॒द्धे ।
 वसी॑यान् । भ॒वति॑ । 22 (78)

(प्रा॒णापा॒नयो॑ – भू॒तं – वृ॒द्धे – ऽष्टा॒वि॒ंशति॑श्च) (A7)

3.1.8.1

नि॒ग्रा॒भ्याः॑ स्थ दे॒वश्रु॑त आ॒यु॒र्मे त॑र्पयत प्रा॒णं मे॑ त॑र्पयतापा॒नं मे॑ त॑र्पयत
 व्या॒नं मे॑ त॑र्पयत चक्षु॒र्मे त॑र्पयत श्रो॒त्रं मे॑ त॑र्पयत मनो॒मे त॑र्पयत
 वा॒चं मे॑ त॑र्पयताऽऽ*त्मा॒नं मे॑ त॑र्पयताङ्गा॒नि मे॑ त॑र्पयत प्र॒जां मे॑ त॑र्पयत

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

प॒शून् मे॑ त॒र्पय॑त गृ॒हान् मे॑ त॒र्पय॑त ग॒णान् मे॑ त॒र्पय॑त स॒र्वग॑णं मा त॒र्पय॑त
त॒र्पय॑त मा – [ ] 23

3.1.8.1 (Padam)

नि॒ग्रा॒भ्या इति॑ नि – ग्रा॒भ्याः॑ । स्थ । दे॒वश्रु॑त इति॑ दे॒व – श्रु॑तः ।
आ॒युः । मे॑ । त॒र्पय॑त । प्रा॒णमि॑ति प्र – अ॒नम् । मे॑ । त॒र्पय॑त ।
अ॒पा॒नमि॑त्यप – अ॒नम् । मे॑ । त॒र्पय॑त । व्या॒नमि॑ति वि – अ॒नम् ।
मे॑ । त॒र्पय॑त । चक्षुः॑ । मे॑ । त॒र्पय॑त । श्रो॒त्रम् । मे॑ । त॒र्पय॑त ।
म॒नः । मे॑ । त॒र्पय॑त । वा॒चम् । मे॑ । त॒र्पय॑त । आ॒त्मा॒नम् । मे॑ ।
त॒र्पय॑त । अ॒ङ्गानि॑ । मे॑ । त॒र्पय॑त । प्र॒जा॒मि॑ति प्र – जा॒म् । मे॑ ।
त॒र्पय॑त । प॒शून् । मे॑ । त॒र्पय॑त । गृ॒हान् । मे॑ । त॒र्पय॑त ।
ग॒णान् । मे॑ । त॒र्पय॑त । स॒र्वग॑णमि॑ति स॒र्व – ग॒णम् । मा ।
त॒र्पय॑त । त॒र्पय॑त । मा । 23 (50)

3.1.8.2

ग॒णा मे॑ मा वि तृ॒ष॒न्नोष॑धयो वै सोम॑स्य वि॒शो वि॒शः ख॒लु वै
रा॒ज्ञः प्र॑दा॒तोरी॑श्वरा ऐ॒न्द्रः सोमो॑ऽवी॒वृ॒धं वो॑ म॒नसा॑ सु॒जा॒ता ऋ॑तप्र॒जा॒ता
भ॒ग इ॒द्वः स्या॑म । इ॒न्द्रेण॑ दे॒वीर्वी॑रु॒धः सँ॑वि॒दाना॑ अनु॒ मन्य॑न्ता॒ऽ

सव॒नाय॑ सोम॒मित्या॒हौष॒धीभ्य॑ ए॒वैन॑ स्वायै॒ विशः॑ स्वायै॒ देव॒तायै॑
निर्या॒च्याभि॑ षु॒णोति॑ यो॒ वै सोम॑स्याभिषूयमाणस्य – [ ] 24

3.1.8.2 (Padam)

ग॒णाः । मे॒ । मा । वी॒ति । तृ॒षन् । ओष॑धयः । वै । सोम॑स्य ।
वि॒शः । वि॒शः । खलु॑ । वै । राज्ञः॑ । प्र॒दातो॑रिति प्र – दा॒तोः ।
ई॒श्वराः॑ । ऐ॒न्द्रः । सोमः॑ । अ॒वीवृ॑धम् । वः । मन॑सा । सु॒जा॒ता इति॑
सु – जा॒ताः । ऋ॒तप्र॑जाता इत्यृत – प्र॒जा॒ताः । भर्गो॑ । इत् । वः ।
स्याम॑ । इ॒न्द्रेण॑ । दे॒वीः । वी॒रुधः॑ । सँ॒वि॒दा॒ना इति॑ सं – वि॒दा॒नाः ।
अ॒न्विति॑ । म॒न्यन्ता॑म् । सव॒नाय॑ । सोम॑म् । इति॑ । आ॒ह । ओष॑धीभ्य
इत्योष॑धि – भ्यः । ए॒व । ए॒नम् । स्वायै॑ । वि॒शः । स्वायै॑ । दे॒वता॑यै ।
निर्या॒च्येति॑ निः – या॒च्य । अ॒भीति॑ । सु॒नोति॑ । यः । वै । सोम॑स्य ।
अ॒भिषू॑यमाणस्येत्यभि – सू॒यमा॑णस्य । 24 (50)

3.1.8.3

प्र॒थमोऽ॒ंशुः॑ स्क्व॒न्दति॑ स ई॒श्वर॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्
यज॑मानस्य नि॒र्हन्तो॑स्तम॒भि मन्त्र॑येताऽऽ माऽऽस्का॒न्थस॑ह प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धीरित्याशिषमेवैतामा शा॒स्त

इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मनिर्घा॒ताय॑ द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्द

पृथि॒वीम॒नु द्या॑मिमञ्च॒ योनि॑म॒नु यश्च॑ ( ) पूर्॒वः ।

तृती॒यं यो॑निम॒नु सञ्च॑रन्तं द्र॒प्सं जु॒होम्य॑नु स॒प्त हो॒त्राः ॥ 25

3.1.8.3 (Padam)

प्रथ॑मः । अ॒ञ्शुः । स्क॑न्दति । सः । ई॒श्वरः । इन्द्रि॒यम् । वी॒र्यम् ।

प्र॒जामि॑ति प्र – जा॒म् । प॒शून् । यज॑मानस्य । नि॒हन्तो॑रिति

निः – ह॒न्तोः । तम् । अ॒भीति॑ । म॒न्त्रये॑त । ए॒ति । मा । अ॒स्कान् ।

स॒ह । प्र॒जये॑ति प्र – जया॑ । स॒ह । रा॒यः । पो॒षेण॑ । इन्द्रि॒यम् । मे ।

वी॒र्यम् । मा । नि॒रिति॑ । व॒धीः । इति॑ । आ॒शिष॑मित्या॒-शिष॑म् । ए॒व ।

ए॒ताम् । ए॒ति । शा॒स्ते । इन्द्रि॒यस्य॑ । वी॒र्यस्य॑ ।

प्र॒जाया॑ इति॑ प्र – जा॒यै । प॒शूना॑म् । अ॒निर्घा॑तायेत्य॒निः – घा॒ताय॑ ।

द्र॒प्सः । च॒स्क॒न्द । पृथि॒वीम् । अ॒न्विति॑ । द्या॒म् । इ॒मम् । च॒ ।

यो॒निम् । अ॒न्विति॑ । यः । च॒ ( ) । पूर्॒वः । तृती॒यम् । यो॒निम् ।

अ॒न्विति॑ । सञ्च॑रन्तमि॒ति सं – च॑रन्तम् । द्र॒प्सम् ।

जु॒होमि॑ । अ॒न्विति॑ । स॒प्त । हो॒त्राः ॥ 25 (60)

(तर्पय॑त मा – ऽभि॒षू॒य॒मा॒ण॒स्य॑ – यश्च॑ – द॒श॒ च) (A8)

3.1.9.1

यो॒ वै दे॒वान् दे॒वय॑श॒सेन॑र्पयति॒ मनु॑ष्यान्॒ मनु॑ष्यय॒शसे॑न दे॒वय॑श॒स्यै॒व
दे॒वेषु॑ भवति॒ मनु॑ष्यय॒शसी॑ मनु॒ष्येषु॑ या॒न् प्रा॒चीन॑-मा॒ग्रय॑णाद्
ग्र॒हान् गृ॒ह्णी॒यात् ता॒नुपा॑ञ्शु गृ॒ह्णी॒याद्या॒नूर्ध्वा॑ऽस्तानु॒पब्दि॑मतो॒ देवाने॑व
तदे॒वय॑श॒सेन॑र्पयति॒ मनु॑ष्यान्॒ मनु॑ष्यय॒शसे॑न दे॒वय॑श॒स्यै॒व दे॒वेषु॑
भवति॒ मनु॑ष्यय॒शसी॑ मनु॒ष्येष्व॒ग्निः प्रा॒तः स॒वने॑ पा॒त्वस्मा॑न् वैश्वा॒नरो॑
महि॒ना वि॒श्वश॑म्भूः । स नः॑ पा॒वको॑ द्र॒विणं॑ दधा॒त्वा – [ ] 26

3.1.9.1 (Padam)

यः । वै । दे॒वान् । दे॒वय॑श॒सेने॑ति दे॒व – य॒शसे॑न । अ॒र्पय॑ति ।
मनु॑ष्यान् । मनु॑ष्यय॒शसे॑नेति॒ मनु॑ष्य – य॒शसे॑न । दे॒वय॑श॒सीति॑
दे॒व – य॒शसी॑ । ए॒व । दे॒वेषु॑ । भवति॑ । मनु॑ष्यय॒शसीति॑
मनु॑ष्य-य॒शसी॑ । मनु॒ष्येषु॑ । या॒न् । प्रा॒चीन॑म् । आ॒ग्रय॑णात् । ग्र॒हान् ।
गृ॒ह्णी॒यात् । ता॒न् । उ॒पाञ्श्वि॑त्युप – अ॒ञ्शु । गृ॒ह्णी॒यात् । या॒न् ।
ऊ॒र्ध्वान् । ता॒न् । उ॒पब्दि॑मत इत्यु॒पब्दि॑ – मतः॑ । दे॒वान् । ए॒व । तत् ।
दे॒वय॑श॒सेने॑ति दे॒व – य॒शसे॑न । अ॒र्पय॑ति । मनु॑ष्यान् ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

मनुष्ययशसेनेति मनुष्य – यशसेन । देवयशसीति देव – यशसी ।
एव । देवेषु । भवति । मनुष्ययशसीति मनुष्य – यशसी ।
मनुष्येषु । अग्निः । प्रातः सवन इति प्रातः – सवने । पातु ।
अस्मान् । वैश्वानरः । महिना । विश्वशम्भूरिति विश्व – शम्भूः ।
सः । नः । पावकः । द्रविणम् । दधातु । 26 (50)

3.1.9.2

युष्मन्तः सहभक्षाःस्याम ।
विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन् द्वितीये सवने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम ।
इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवराणशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु ।
आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या
आधारवतीस्ता आयतनवतीर्याः – [ ] 27

3.1.9.2 (Padam)

आयुष्मन्तः । सहभक्षा इति सह – भक्षाः । स्याम । विश्वे ॥ देवाः ।
मरुतः । इन्द्रः । अस्मान् । अस्मिन् ॥ द्वितीये ॥ सवने । न । जह्युः ।

आयुष्मन्तः । प्रियम् । एषाम् । वदन्तः । वयम् । देवानाम् ।
सुमताविति सु – मतौ । स्याम । इदम् । तृतीयम् । सवनम् ।
कवीनाम् । ऋतेन । ये । चमसम् । ऐरयन्त । ते । सौधन्वनाः ।
सुवः । आनशानाः । स्विष्टिमिति सु – इष्टिम् । नः । अभीति ।
वसीयः । नयन्तु । आयतनवतीरित्यायतन – वतीः । वै । अन्याः ।
आहुतय इत्या – हुतयः । हूयन्ते । अनायतना इत्यना – यतनाः ।
अन्याः । याः । आधारवतीरित्याधार – वतीः । ताः ।
आयतनवतीरित्यायतन – वतीः । याः । 27 (50)

3.1.9.3

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायव-मादायाऽऽ*धारमा धारयेदध्वरो
यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै
भूतायाऽध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव
तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान् भवति य एवं वेदाथो
द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवानीये भवत
उपजीवनीयो भवति – [ ] 28

3.1.9.3 (Padam)

सौ॒म्याः । ताः । अ॒ना॒य॒त॒ना इत्य॑ना – य॒त॒नाः ।
ऐ॒न्द्र॒वा॒य॒व॒मि॒त्यै॒न्द्र – वा॒य॒व॒म् । आ॒दा॒ये॒त्या – दा॒य ।
आ॒घा॒र॒मि॒त्या – घा॒र॒म् । ए॒ति । घा॒र॒ये॒त् । अ॒ध्व॒रः । य॒ज्ञः । अ॒य॒म् ।
अ॒स्तु । दे॒वाः । ओ॒ष॒धी॒भ्य इत्यो॑ष॒धि-भ्यः । प॒श॒वै॒ । नः । ज॒ना॒य ।
वि॒श्व॒स्मै । भू॒ता॒य । अ॒ध्व॒रः । अ॒सि । सः । पि॒न्व॒स्व । घृ॒त॒व॒दि॒ति
घृ॒त – व॒त् । दे॒व । सो॒म । इ॒ति । सौ॒म्याः । ए॒व । त॒त् ।
आ॒हु॒ती॒रि॒त्या – हु॒तीः । आ॒य॒त॒न॒व॒ती॒रि॒त्या॒य॒त॒न – व॒तीः । क॒रो॒ति ।
आ॒य॒त॒न॒वा॒नि॒त्या॒य॒त॒न – वा॒न् । भ॒व॒ति । यः । ए॒व॒म् । वे॒द ।
अ॒थो इ॒ति । द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी इति॑ द्या॒वा-पृ॒थि॒वी । ए॒व । घृ॒ते॒न । वी॒ति ।
उ॒न॒त्ति । ते इति॑ । व्यु॒त्ते इति॑ वि – उ॒त्ते ।
उ॒प॒जी॒व॒नी॒ये इत्यु॑प – जी॒व॒नी॒ये । भ॒व॒तः ।
उ॒प॒जी॒व॒नी॒य इत्यु॑प – जी॒व॒नी॒यः । भ॒व॒ति । 28 (50)

3.1.9.4

य ए॒वं वे॒दैष॑ ते रु॒द्र॒भा॒गो यं नि॒र॒या॒च॒था॒स्तं जु॑ष॒स्व वि॒दे॒गौ॒प॒त्यꣳ
रा॒य॒स्पोषꣳ सु॒वी॒र्यꣳ सँ॒व॒त्स॒री॒णाꣳ स्व॒स्तिं । म॒नुः पु॒त्रे॒भ्यो दा॒यं

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

व्य॑भज॒थ् स॒ नाभा॑नेदि॒ष्टं ब्र॒ह्मच॑र्यं व॒सन्तं॑ निर॒भज॒थ् स आ॒गच्छ॑थ्
सोऽब्र॑वीत् क॒था मा॒ निर॑भा॒गिति॑ न त्वा॒ निर॑भाक्ष॒मित्य॑-ब्रवी॒दङ्गि॑रस॒ इमे॑
स॒त्रमा॑सते ते - [ ] 29

3.1.9.4 (Padam)

यः । ए॒वम् । वे॒द । ए॒षः । ते । रु॒द्र । भा॒गः । यम् । नि॒रया॑च॒था इति॑
निः-अ॒याच॑थाः । तम् । जु॒षस्व । वि॒देः । गौ॒पत्य॑म् । रा॒यः ।
पो॒षम् । सु॒वीर्य॑मि॒ति सु॒ - वी॒र्यम् । सँव॑त्सरी॒णामि॒ति
सं - व॒त्सरी॑णाम् । स्व॒स्तिम् । म॒नुः । पु॒त्रेभ्यः॑ । दा॒यम् । वी॒ति ।
अ॒भज॑त् । सः । नाभा॑नेदि॒ष्टम् । ब्र॒ह्मच॑र्यमि॒ति ब्र॒ह्म-च॑र्यम् । व॒सन्त॑म् ।
नि॒रिति॑ । अ॒भज॑त् । सः । ए॒ति । अ॒गच्छ॑त् । सः । अ॒ब्रवी॑त् । क॒था ।
मा । नि॒रिति॑ । अ॒भाक् । इति॑ । न । त्वा । नि॒रिति॑ । अ॒भाक्ष॑म् । इति॑ ।
अ॒ब्रवी॑त् । अ॒ङ्गि॒रसः॑ । इ॒मे । स॒त्रम् । आ॒सते॑ । ते । 29 (50)

3.1.9.5

सु॒वर्गं लो॒कं न प्र॑जा॒नन्ति॑ तेभ्य॒ इदं॑ ब्रा॒ह्मणं॑ ब्रू॒हि ते सु॒वर्गं
लो॒कं य॑न्तो॒ य ए॒षां प॑शव॒स्ता॒स्ते दा॑स्यन्तीति॒ तदे॑भ्योऽब्र॑वीत्
ते सु॒वर्गं लो॒कं य॑न्तो॒ य ए॒षां प॑शव॒ आस॑न् तान॒स्मा अ॑ददु॒स्तं

प॒शुभि॒श्चर॑न्तं य॒ज्ञवा॒स्तौ रु॒द्र आ॒गच्छ॑त् सो॒ऽब्र॑वीन्म॒म

वा इ॒मे प॒शव॑ इत्यदु॒र्वै – [ ] 30

3.1.9.5 (Padam)

सु॒वर्ग॑मि॒ति सु॒वः – ग॒म् । लो॒कम् । न । प्रेति॑ । जा॒नन्ति॑ । ते॒भ्यः ।
इ॒दम् । ब्रा॒ह्म॒णम् । ब्रू॒हि । ते । सु॒वर्ग॑मि॒ति सु॒वः – ग॒म् । लो॒कम् ।
यन्तः॑ । ये । ए॒षाम् । प॒शवः॑ । तान् । ते । दा॒स्यन्ति॑ । इति॑ । तत् ।
ए॒भ्यः । अ॒ब्र॒वीत् । ते । सु॒वर्ग॑मि॒ति सु॒वः – ग॒म् । लो॒कम् । यन्तः॑ ।
ये । ए॒षाम् । प॒शवः॑ । आ॒सन् । तान् । अ॒स्मै । अ॒ददुः॑ । तम् ।
प॒शुभि॒रिति॑ प॒शु –भिः॑ । च॒रन्त॑म् । य॒ज्ञवा॒स्तावि॑ति य॒ज्ञ–वा॒स्तौ ।
रु॒द्रः । एति॑ । अ॒गच्छ॑त् । सः । अ॒ब्र॒वीत् । म॒म । वै । इ॒मे ।
प॒शवः॑ । इति॑ । अ॒दुः । वै । 30 (50)

3.1.9.6

म॒ह्यमि॒मानि॑त्य॒ब्र॒वीन् वै तस्य॑ त ई॒शत॑ इत्य॒ब्र॒वीद्–यद्–य॒ज्ञवा॒स्तौ
ही॒यते॑ म॒म वै तदि॑ति तस्मा॒द्–य॒ज्ञवा॒स्तु ना॒भ्यवे॑त्य॒ऽसौऽब्र॑वीद्–य॒ज्ञे
मा ऽऽभ॑जाथ ते प॒शून् ना॒भि म॒स्य इति॑ तस्मा॒ एतं॑ म॒न्थिनः॑ स॒
स्रा॒वम॑जुहोत् ततो॒ वै तस्य॑ रु॒द्रः प॒शून् ना॒भ्यम॑न्यत यत्रै॒त ( ) मे॒वं

वि॒द्वान् म॒न्थिनः॑ स॒ञ्चा॒व॒ं जु॒होति॑ न तत्र रु॒द्रः प॒शून्भि॑ मन्यते । 31

3.1.9.6 (Padam)

म॒ह्यम् । इ॒मान् । इति॑ । अ॒ब्रवीत् । न । वै । तस्य॑ । ते । ई॒शते॑ ।
 इति॑ । अ॒ब्रवीत् । यत् । य॒ज्ञवा॒स्तावि॑ति य॒ज्ञ-वा॒स्तौ । ही॒यते॑ । म॒म ।
 वै । तत् । इति॑ । तस्मा॑त् । य॒ज्ञवा॒स्त्विति॑ य॒ज्ञ - वा॒स्तु । न ।
 अ॒भ्यवे॑त्यमि॒त्यभि॑ - अ॒वेत्य॑म् । सः । अ॒ब्रवीत् । य॒ज्ञे । मा । एति॑ ।
 भ॒ज । अथ॑ । ते । प॒शून् । न । अ॒भीति॑ । म॒ञ्चस्ये॑ । इति॑ । तस्मै॑ ।
 ए॒तम् । म॒न्थिनः॑ । स॒ञ्चा॒वमि॑ति सं - स्रा॒वम् । अ॒जुहो॑त् । ततः॑ ।
 वै । तस्य॑ । रु॒द्रः । प॒शून् । न । अ॒भीति॑ । अ॒मन्य॑त । यत्र॑ ।
 ए॒तम् ( ) । ए॒वम् । वि॒द्वान् । म॒न्थिनः॑ । स॒ञ्चा॒वमि॑ति
 सं - स्रा॒वम् । जु॒होति॑ । न । तत्र॑ । रु॒द्रः । प॒शून् ।
 अ॒भीति॑ । मन्य॑ते । 31 (61)

(द॒धात्वा - य॒तन॑वती॒र्या - उ॒पजी॑वनी॒र्यो भ॑वति - तेऽ - दु॒र्वे -
 य॒त्रैत॑ - मे॒काद॑श च) (A9)

3.1.10.1

जुष्टो॑ वा॒चो भू॒यासं॑ जुष्टो॑ वा॒चस्प॑तये॒ देवि॑ वाक् ।
यद्वा॒चो मधु॑मत् तस्मिन् मा धाः॑ स्वाहा॒ सरस्व॑त्यै ।
ऋ॒चा स्तोम॑ꣳ सम॒र्धय॑ गाय॒त्रेण॑ रथं॒तरं । बृ॒हद्-गा॑यत्र॒वर्त॑नि ।
यस्ते॑ द्र॒फ्सः॑ स्क॒न्दति॑ यस्ते॑ अꣳशु॒र्बाहु॑च्युतो॒ धिष॑णयो॒रुप॑स्थात् ॥
अध्व॑र्योर्वा परि॒ यस्ते॑ पवि॒त्रात् स्वा॑हाकृतमिन्द्रा॒य तं जु॑होमि ।
यो द्र॒फ्सो अꣳशुः॑ प॒तितः॑ पृ॒थिव्यां॑ परि॒वापात् - [ ] 32

3.1.10.1 (Padam)

जुष्टः॑ । वा॒चः । भू॒यासम् । जुष्टः॑ । वा॒चः । प॒तये॑ । दे॒वि । वाक् ।
यत् । वा॒चः । मधु॑मदिति मधु-मत् । तस्मिन् । मा । धाः॑ । स्वाहा॑ ॥
सरस्व॑त्यै । ऋ॒चा । स्तोमम् । समि॑ति । अ॒र्धय॑ । गा॒यत्रेण॑ ।
रथ॑न्तरमिति रथं-तरम् । बृ॒हत् । गा॒यत्र॒वर्त॑नीति गा॒यत्र-वर्त॑नि । यः ।
ते । द्र॒फ्सः॑ । स्क॒न्दति॑ । यः । ते । अꣳशुः॑ । बा॒हुच्यु॑त इति
बा॒हु - च्यु॑तः । धिष॑णयोः । उप॒स्थादित्यु॑प - स्थात् । अध्व॑र्योः ।
वा । प॒रीति॑ । यः । ते । पवि॒त्रात् । स्वा॑हाकृतमिति स्वाहा-कृतम् ।
इन्द्रा॒य । तम् । जु॑होमि । यः । द्र॒फ्सः॑ । अꣳशुः॑ । प॒तितः॑ ।

पृ॒थि॒व्याम् । परि॒वा॒पा॒दि॒ति॒ परि – वा॒पा॒त् । 32 (50)

3.1.10.2

पु॒रो॒डा॒शा॒त् कर॒म्भा॒त् ।

धा॒ना॒सो॒मा॒न्म॒न्थि॒न॒ इन्द्र॒ शु॒क्रा॒त् स्वा॒हा॒कृ॒त॒मिन्द्रा॒य तं जु॒हो॒मि ।

य॒स्तो द्र॒प्सो म॒धु॒माꣳ इन्द्रि॒या॒वा॒न्थ् स्वा॒हा॒कृ॒तः पुन॑र॒प्ये॒ति दे॒वान् ।

दि॒वः पृ॒थि॒व्याः पर्य॑न्त॒रि॒क्षा॒त् स्वा॒हा कृ॒त॒मिन्द्रा॒य तं जु॒हो॒मि ।

अ॒ध्व॒र्यु॒र्वा ऋ॒त्वि॒जां प्र॒थ॒मो यु॒ज्य॒ते तेन॑ स्तो॒मो यो॒क्त॒व्य॒ इत्याहु॑र्वा॒ग॒ग्रे॒गा

अ॒ग्र ए॒त्वृ॒जु॒गा दे॒वेभ्यो॑ य॒शो म॒यि द॒ध॒ती प्रा॒णान् प॒शुषु॑

प्र॒जां म॒यि- [ ] 33

3.1.10.2 (Padam)

पु॒रो॒डा॒शा॒त् । कर॒म्भा॒त् । धा॒ना॒सो॒मा॒दि॒ति॒ धा॒ना-सो॒मा॒त् । म॒न्थि॒नः ।

इन्द्र॒ । शु॒क्रा॒त् । स्वा॒हा॒कृ॒त॒मि॒ति॒ स्वा॒हा – कृ॒त॒म् । इन्द्रा॒य । तम् ।

जु॒हो॒मि । यः । ते । द्र॒प्सः । म॒धु॒मा॒नि॒ति॒ म॒धु – मा॒न् ।

इन्द्रि॒या॒वा॒नि॒तीन्द्रि॒य – वा॒न् । स्वा॒हा॒कृ॒त॒ इति॑ स्वा॒हा-कृ॒तः । पुनः॑ ।

अ॒प्ये॒तीत्य॑पि – ए॒ति । दे॒वान् । दि॒वः । पृ॒थि॒व्याः । परी॑ति ।

अ॒न्त॒रि॒क्षा॒त् । स्वा॒हा॒कृ॒त॒मि॒ति॒ स्वा॒हा – कृ॒त॒म् । इन्द्रा॒य ।

तम् । जु॒हो॒मि । अध्व॒र्युः । वै । ऋ॒त्वि॒जाम् । प्र॒थमः । यु॒ज्यते ।
 तेन । स्तो॒मः । यो॒क्तव्यः । इति । आ॒हुः । वाक् । अ॒ग्रे॒गा
 इत्य॒ग्रे – गाः । अ॒ग्रे । ए॒तु । ऋ॒जु॒गा इत्य॒जु – गाः । दे॒वेभ्यः ।
 यशः । मयि । दध॑ती । प्रा॒णानि॑ति प्र – अ॒नान् । प॒शुषु॑ ।
 प्र॒जामि॑ति प्र – जा॒म् । मयि । 33 (50)

3.1.10.3

च यज॑माने चे॒त्याह॑ वाच॑मे॒व तद्य॑ज्ञ॒मुखे॑ यु॒नक्ति॑ वा॒स्तु वा ए॒तद्य॑ज्ञ॒स्य
 क्रिय॑ते यद्ग्र॒हान् गृ॑ही॒त्वा ब॑हिष्प॒वमान॑ ऽ सर्प॑न्ति॒पराञ्चो॑ हि यन्ति॒
 प॒राची॑भिः स्तु॒वते॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ पु॒नरे॒त्योप॑ तिष्ठ॑ते य॒ज्ञो वै विष्णु॑
 र्य॒ज्ञमे॒वाक॑र्विष्णो॒ त्वन्नो॑ अ॒न्तमः॑ शर्म॒ यच्छ॑ सह॒न्त्य ।
 प्र ते॒ धारा॑ मधु॒श्रुत॑ उ॒थ्सं दु॒हते॑ ( ) अ॒क्षित॑मि॒त्याह॑ यदे॒वास्य
 श॒यान॑स्योप॒शुष्य॑ति तदे॒वास्यै॒तेना॑ ऽऽ*प्या॒यति॑ । 34

3.1.10.3 (Padam)

च । यज॑माने । च । इति । आ॒ह । वाच॑म् । ए॒व । तत् । य॒ज्ञमु॒ख
 इति॑ य॒ज्ञ – मु॒खे । यु॒नक्ति॑ । वा॒स्तु । वै । ए॒तत् । य॒ज्ञस्य॑ । क्रि॒यते॑ ।
 यत् । ग्र॒हान् । गृ॑ही॒त्वा । ब॑हिष्प॒वमान॑मि॒ति ब॑हिः – प॒वमान॑म् ।

स॒र्प॒न्ति॑ । प॒राञ्चः॑ । हि॑ । य॒न्ति॑ । प॒रा॒ची॒भिः॑ । स्तु॒व॒ते॑ । वै॒ष्ण॒व्या ।
 ऋ॒चा । पु॒नः॑ । ए॒त्ये॒त्या॑ – इ॒त्य॑ । उ॒पे॒ति॑ । ति॒ष्ठ॒ते॑ । य॒ज्ञः॑ । वै ।
 वि॒ष्णुः॑ । य॒ज्ञ॒म् । ए॒व । अ॒कः॑ । वि॒ष्णो॑ इति॑ । त्व॒म् । नः॑ ।
 अ॒न्त॒मः॑ । श॒र्म । य॒च्छ॑ । स॒ह॒न्त्य॑ । प्रे॒ति॑ । ते॑ । धा॒राः॑ ।
 म॒धु॒श्रु॒त॒ इति॑ म॒धु-श्रु॒तः॑ । उ॒त्स॒म् । दु॒ह॒ते॑ ( ) । अ॒क्षि॒त॒म् । इति॑ ।
 आ॒ह॒ । यत् । ए॒व । अ॒स्य॑ । श॒या॒न॒स्य॑ । उ॒प॒शु॒ष्य॒तीत्यु॑प – शु॒ष्य॒ति॑ ।
 तत् । ए॒व । अ॒स्य॑ । ए॒तेन॑ । ए॒ति॑ । प्या॒य॒य॒ति॑ । 34 (64)

(प॒रि॒वा॒पात् – प्र॒जां म॒यि – दु॒ह॒ते – च॒तु॒र्द॒श च) (A10)

3.1.11.1

अ॒ग्नि॒ना॑ र॒यि॒म॒श्न॒वत् पौ॑ष॒मे॒व दि॒वे॒दि॒वे॑ । य॒श॒सं॑ वी॒र॒व॒त्त॒मं॑ ।
 गो॒मा॒ अ॒ग्ने॒वि॒मा॒ अ॒श्वी॑ य॒ज्ञो नृ॒व॒त्स॒खा स॒द॒मि॒द॒प्र॒मृ॒ष्यः॑ ।
 इ॒डा॒वा॒ ए॒षो॑ अ॒सुर॑ प्र॒जा॒वा॒न् दी॒र्घो॑ र॒यिः॑ पृ॒थु॒बु॒ध्नः॑ स॒भा॒वा॒न् ।
 आ॒प्या॒य॒स्व स॒न्ते॑ । इ॒ह त्व॑ष्टा॒र॒म॒ग्रि॒यं वि॒श्व॒रू॒प॒मु॒प ह्व॑ये । अ॒स्मा॒क॒म॒स्तु॑
 कै॒वलः॑ । तन्न॑स्तु॒री॒प॒म॒ध पौ॑ष॒यि॒न्नु दे॒व त्व॑ष्ट॒र्वि र॒रा॒णः॑ स्य॒स्व ।
 य॒तो वी॒रः॑ – [ ] 35

3.1.11.1 (Padam)

अ॒ग्नि॒ना । र॒यि॒म् । अ॒श्न॒वत् । पौ॒ष॒म् । ए॒व । दि॒वे॒दि॒व इति॑
दि॒वे – दि॒वे । य॒श॒स॒म् । वी॒र॒व॒त्त॒म॒मि॒ति वी॒र॒वत् – त॒म॒म् ।
गो॒मा॒नि॒ति गो – मा॒न् । अ॒ग्ने । अ॒वि॒मा॒नि॒त्य॒वि – मा॒न् । अ॒श्वी ।
य॒ज्ञः । नृ॒व॒त्स॒खेति॑ नृ॒वत् – स॒खा । स॒द॒म् । इत् ।
अ॒प्र॒मृ॒ष्य इत्य॑प्र – मृ॒ष्यः । इ॒डा॒वा॒नि॒ती॒डा – वा॒न् । ए॒षः ।
अ॒सु॒र । प्र॒जा॒वा॒नि॒ति प्र॒जा – वा॒न् । दी॒र्घः । र॒यिः । पृ॒थु॒बु॒ध्न इति॑
पृ॒थु – बु॒ध्नः । स॒भा॒वा॒नि॒ति स॒भा – वा॒न् । ए॒ति । प्या॒य॒स्व ।
स॒मि॒ति । ते । इ॒ह । त्व॒ष्टा॒र॒म् । अ॒ग्रि॒य॒म् । वि॒श्व॒रू॒प॒मि॒ति
वि॒श्व – रू॒प॒म् । उ॒पेति॑ । ह॒व्ये । अ॒स्मा॒क॒म् । अ॒स्तु । के॒वलः ।
तत् । नः । तु॒री॒प॒म् । अ॒ध । पो॒ष॒यि॒न्तु । दे॒व । त्व॒ष्टः । वी॒ति ।
र॒रा॒णः । स्य॒स्व । य॒तः । वी॒रः । 35 (50)

3.1.11.2

क॒र्म॒ण्यः सु॒दक्षो॑ यु॒क्त॒ग्रा॒वा जा॒यते॑ दे॒व॒का॒मः ।
शि॒व॒स्त्व॒ष्ट॒रि॒हाऽऽ* ग॒हि वि॒भुः पो॒ष उ॒त॒त्म॒ना । य॒ज्ञे॒य॒ज्ञे न॒ उ॒द॒व ।
पि॒शङ्ग॑रूपः सु॒भ॒रो व॒यो॒धाः श्रु॒ष्टी वी॒रो जा॒यते॑ दे॒व॒का॒मः ।

प्र॒जां त्व॑ष्टा वि॒ष्यतु॑ नाभि॒मस्मे॑ अथा दे॒वाना॑मप्येतु पाथः ।

प्र॒णो दे॒व्या नो॑ दि॒वः । पी॒पिवा॑ꣳ सꣳ सर॒स्वतः॑ स्तनं यो

वि॒श्वदर्श॑तः । धु॒क्षीम॑हि प्र॒जामि॑षं । 36

3.1.11.2 (Padam)

कर्म॑ण्यः । सु॒दक्ष॑ इति सु – दक्षः । यु॒क्तग्रा॑वेति यु॒क्त – ग्रा॒वा ।

जा॒यते॑ । दे॒वका॑म इति दे॒व – का॒मः । शि॒वः । त्व॑ष्टः । इ॒ह । ए॒ति ।

ग॒हि । वि॒भुरि॑ति वि – भुः । पोषे॑ । उ॒त । त्मना॑ । य॒ज्ञेय॑ज्ञ इति

य॒ज्ञे – य॒ज्ञे । नः । उ॒दि॒ति । अ॒व । पि॒शङ्ग॑रूप इति पि॒शङ्ग॑-रूपः ।

सु॒भर॑ इति सु – भरः । वयो॑धा इति वयः – धाः । श्रु॒ष्टी । वी॒रः ।

जा॒यते॑ । दे॒वका॑म इति दे॒व – का॒मः । प्र॒जा॒मि॒ति प्र – जा॒म् ।

त्व॑ष्टा । वी॒ति । स्य॑तु । नाभि॑म् । अ॒स्मे इति॑ । अथ॑ । दे॒वाना॑म् ।

अपी॑ति । ए॒तु । पाथः॑ । प्रे॑ति । नः । दे॒वि । ए॒ति । नः । दि॒वः ।

पी॒पिवा॑ꣳसम् । सर॒स्वतः॑ । स्तन॑म् । यः । वि॒श्वदर्श॑त इति

वि॒श्व – दर्श॑तः । धु॒क्षीम॑हि । प्र॒जा॒मि॒ति प्र – जा॒म् ।

इष॑म् । 36 (50)

3.1.11.3

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः । तेषां ते सुम्नमीमहे ।

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः ।

यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम ।

दिव्यं सुपर्णं वयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनां ।

अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तं सरस्वन्तमवसे हुवेम ।

सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्य – [ ] 37

3.1.11.3 (Padam)

ये । ते । सरस्वः । ऊर्मयः । मधुमन्त इति मधु – मन्तः ।

घृतश्रुत इति घृत – श्रुतः । तेषाम् । ते । सुम्नम् । ईमहे । यस्य ।

व्रतम् । पशवः । यन्ति । सर्वे । यस्य । व्रतम् । उपतिष्ठन्त

इत्युप – तिष्ठन्ते । आपः । यस्य । व्रते । पुष्टिपतिरिति पुष्टि-पतिः ।

निविष्ट इति नि – विष्टः । तम् । सरस्वन्तम् । अवसे । हुवेम ।

दिव्यम् । सुपर्णमिति सु – पर्णम् । वयसम् । बृहन्तम् । अपाम् ।

गर्भम् । वृषभम् । ओषधीनाम् । अभीपतः । वृष्ट्या । तर्पयन्तम् ।

तम् । सरस्वन्तम् । अवसे । हुवेम । सिनीवालि ।

पृ॒थु॒ष्टु॒क इति॑ पृ॒थु – स्तु॒के । या । दे॒वाना॑म् । अ॒सि । स्व॒सा ।

जु॒षस्व । ह॒व्यम् । 37 (50)

3.1.11.4

मा॒हु॒तं प्र॒जां दे॒वि दि॒दि॒ङ्घि॑ नः । या सु॒पा॒णिः स्व॒ङ्गुरिः॑ सु॒षू॒मा
ब॒हु॒सू॒वरी॑ । तस्यै॑ वि॒श्व॒नि॒यै ह॒विः सि॒नी॒वा॒ल्यै जु॒हो॒तन॑ ।

इ॒न्द्रं वो॑ वि॒श्व॒त॒स्परी॑ न्द्रं नरः ।

अ॒सि॒तव॑र्णा ह॒रयः॑ सु॒पर्णा॑ मि॒हो व॑सा॒ना दि॒व॒मु॒त् प॑तन्ति ।

त आ॒ऽव॒वृ॒त्रन्थ् स॑दनानि कृ॒त्वाऽऽदि॑त् पृ॒थि॒वी घृ॒तैर्व्यु॑द्यते ।

हि॒र॒ण्य॒केशो॑ रज॒सो वि॒सारे॑ऽहि॒र्धुनि॒र्वा॒त इ॒व ध॒र्जी॒मान् ।

शु॒चि॒भ्रा॒जा उ॒षसो॑ – [ ] 38

3.1.11.4 (Padam)

आ॒हु॒त॒मि॒त्या – हु॒तम् । प्र॒जा॒मि॒ति प्र॒-जा॑म् । दे॒वि । दि॒दि॒ङ्घि॑ । नः ।

या । सु॒पा॒णि॒रि॒ति सु – पा॒णिः । स्व॒ङ्गुरि॑रि॒ति सु – अ॒ङ्गुरिः॑ ।

सु॒षू॒मे॒ति सु – सू॒मा । ब॒हु॒सू॒वरी॑ति बहु – सू॒वरी॑ । तस्यै॑ ।

वि॒श्व॒नि॒यै । ह॒विः । सि॒नी॒वा॒ल्यै । जु॒हो॒तन॑ । इ॒न्द्रम् । वः ।

वि॒श्व॒तः । प॒री॒ति । इ॒न्द्रम् । नरः॑ । अ॒सि॒तव॑र्णा इत्य॒सि॒त – वर्णाः॑ ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

हर॑यः । सु॒पर्णा इति॑ सु – पर्णाः॑ । मि॒हः । वसा॑नाः । दि॒वम् ।
उदि॑ति । पत॑न्ति । ते । एति॑ । अव॑वृ॒त्रन् । स॒दनानि॑ । कृ॒त्वा ।
आत् । इत् । पृ॒थि॒वी । घृ॒तैः । वी॒ति । उ॒द्यते॑ ।
हि॒रण्य॑केश इति॑ हि॒रण्य – के॒शः । रज॑सः । वि॒सार इति॑
वि – सा॒रे । अ॒हिः । धु॒निः । वा॒तः । इ॒व । ध॒र्जी॒मान् ।
शु॒चि॒भ्राजा इति॑ शु॒चि – भ्रा॒जाः । उ॒षसः॑ । 38 (50)

3.1.11.5

न॒वे॒दा यश॑स्वती॒रप॑स्युवो न स॒त्याः ।
आ ते सु॒पर्णा अ॑मिनन्त ए॒वैः कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॑दं ।
शि॒वाभि॑र्न स्मय॑मानाभि॒राऽगा॑त् पत॑न्ति मि॒हः स्त॒नय॑न्त्यभ्रा ।
वा॒श्रे॒व वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति । यदे॑षां वृ॒ष्टि॒रस॑र्जि ।
पर्व॑तश्चिन्महि वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॒त् सानु॑ रेज॒त स्व॑ने वः ।
यत् क्री॑डथ मरु॒त – [ ] 39

3.1.11.5 (Padam)

न॒वे॒दाः । यश॑स्वतीः । अ॒प॒स्युवः॑ । न । स॒त्याः । एति॑ । ते । सु॒पर्णा
इति॑ सु – पर्णाः॑ । अ॒मि॒नन्त॑ । ए॒वैः । कृ॒ष्णः । नो॑नाव । वृष॒भः ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

यदि । इ॒दम् । शि॒वाभिः । न । स्म॒यमा॒नाभिः । ए॒ति । अ॒गात् ।
प॒तन्ति । मि॒हः । स्त॒नय॑न्ति । अ॒भ्रा । वा॒श्रा । इ॒व ।
वि॒द्युदि॑ति वि॒द्युत् । मि॒माति॑ । व॒थ्सम् । न । मा॒ता । सि॒षक्ति॑ । यत् ।
ए॒षाम् । वृ॒ष्टिः । अ॒स॒र्जि । प॒र्वतः । चि॒त् । म॒हि । वृ॒द्धः । बि॒भाय॑ ।
दि॒वः । चि॒त् । सा॒नु । रे॒जत॑ । स्व॒ने । वः । यत् । क्री॒डथ॑ ।

म॒रुतः । 39 (50)

3.1.11.6

ऋ॒ष्टि॒मन्त॑ आ॒प इ॒व स॒ध्रिय॑ञ्चो ध॒वध्वे॑ ।
अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑ गर्भ॒मा धा॑ उद॒न्वता॑ परि दी॒या रथे॑न ।
दृ॒तिꣳ सु॑ क॒र्ष वि॒षितं॑ न्य॒ञ्चꣳ स॒मा भ॑वन्तू॒द्धता॑ नि॒पादाः॑ ।
त्वं त्या॑ चि॒दच्यु॑ता॒ग्ने प॒शुर्न॑ यव॒से । धा॒मा ह॒ यत् ते॑ अ॒जर॒ वना॑
वृ॒श्चन्ति॑ शि॒क्वसः॑ । अ॒ग्ने भू॑री॒णि तव॑ जा॒तवे॑दो दे॒व स्व॑धा॒वोऽमृ॑त॒स्य
धा॒म । याश्च॑ – [ ] 40

3.1.11.6 (Padam)

ऋ॒ष्टि॒मन्त॑ इ॒त्यृष्टि॑ – मन्तः । आ॒पः । इ॒व । स॒ध्रिय॑ञ्चः । ध॒वध्वे॑ ।
अ॒भीति॑ । क्र॑न्द । स्त॒नय॑ । गर्भ॑म् । ए॒ति । धाः ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

उदन्वतेत्युदन् – वता । परीति । दीय । रथेन । दृतिम् । स्विति ।
कर्ष । विषितमिति वि – सितम् । न्यञ्चम् । समाः । भवन्तु ।
उद्वतेत्युत् – वता । निपादा इति नि – पादाः । त्वम् । त्या । चित् ।
अच्युता । अग्ने । पशुः । न । यवसे । धाम । ह । यत् । ते ।
अजर । वना । वृश्चन्ति । शिक्वसः । अग्ने । भूरीणि । तव ।
जातवेद इति जात – वेदः । देव । स्वधाव इति स्वधा – वः ।
अमृतस्य । धाम । याः । च । 40 (50)

3.1.11.7

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्ठबन्धो ।
दिवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्रपिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः ।
अर्वाङ्तेन स्तनयितुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ।
पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वा भुवः ।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितं ।
उदप्रुतो मरुतस्तां इयर्त वृष्टिं – [ ] 41

3.1.11.7 (Padam)

मा॒याः । मा॒यिनाम् । वि॒श्वमि॒न्वेति॑ वि॒श्वम्-इ॒न्व । त्वे॑ इति॑ । पू॒र्वीः ।
स॒न्दधु॑रिति॑ सं - द॒धुः । पृ॒ष्ठब॒न्धो इति॑ पृ॒ष्ठ - ब॒न्धो ।
दि॒वः । नः । वृ॒ष्टिम् । म॒रुतः॑ । र॒रीध्व॑म् । प्रेति॑ । पि॒न्वत॑ ।
वृ॒ष्णः । अ॒श्वस्य॑ । धा॒राः । अ॒र्वाङ् । ए॒तेन॑ । स्त॒नयि॑न्नु॒ना । एति॑ ।
इ॒हि । अ॒पः । नि॒षिञ्च॑न्निति॑ नि - सि॒ञ्चन् । अ॒सुरः॑ । पि॒ता । नः ।
पि॒न्वन्ति॑ । अ॒पः । म॒रुतः॑ । सु॒दान॑व इति॑ सु - दान॑वः । प॒यः ।
घृ॒तव॑दिति॑ घृ॒त - व॒त् । वि॒दर्थे॑षु । आ॒भुव॑ इत्या॑ - भुवः॑ । अ॒त्यम् ।
न । मि॒हे । वी॒ति । न॒यन्ति॑ । वा॒जिन॑म् । उ॒थ्सम् । दु॒हन्ति॑ ।
स्त॒नय॑न्तम् । अ॒क्षित॑म् । उ॒दप्रु॑त इत्यु॒द - प्रु॑तः ।
म॒रुतः॑ । ता॒म् । इ॒यर्त॑ । वृ॒ष्टिम् । 41 (50)

3.1.11.8

ये॑ वि॒श्वे म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑ ।
क्रो॑शा॒ति ग॒र्दा क॒न्ये॑व तु॒न्ना पे॑रुं तु॒ज्जाना॑ प॒त्ये॑व जा॒या ।
घृ॒तेन॑ द्या॒वापृ॑थि॒वी म॒धुना॑ स॒मुक्ष॑त प॒यस्व॑तीः कृ॒णु॒ताऽऽप॑ ओष॒धीः ।
ऊ॒र्जं च॑ तत्र॑ सु॒मतिं॑ च पि॒न्वथ॑ यत्रा॑ न॒रो म॒रुतः॑सि॒ञ्चथा॑ म॒धु ।

उ॒दु॒त्यं चि॒त्रं । और्व॑-भृ॒गुव॑च्छुचि॒म॒प्न॒वान॒वदा॑ हु॒वे ।
 अ॒ग्नि॒ꣳ स॒मु॒द्र॒वा॒स॒सं । आ स॒व॒ꣳ स॒वि॒तु॒र्य॒था भ॒ग॒स्ये ( ) व भु॒जि॒ꣳ
 हु॒वे । अ॒ग्नि॒ꣳ स॒मु॒द्र॒वा॒स॒सं । हु॒वे वा॒त॒स्वनं॑ क॒विं प॒र्जन्य॑क्र॒न्ध॒ꣳ
 स॒हः । अ॒ग्नि॒ꣳ स॒मु॒द्र॒वा॒स॒सं । 42

3.1.11.8 (Padam)

ये । वि॒श्वे॑ । म॒रुतः॑ । जु॒नन्ति॑ । क्रो॒शा॒ति । ग॒र्दा॑ । क॒न्या॑ । इ॒व ।
 तु॒न्ना । प॑ैरु॒म् । तु॒ञ्ज॒ाना॑ । प॒त्या॑ । इ॒व । जा॒या । घृ॒तेन॑ । द्या॒वापृ॑थि॒वी
 इति॑ द्या॒वा – पृ॒थि॒वी । म॒धु॒ना । स॒मि॒ति । उ॒क्ष॒त । प॒य॒स्व॒तीः ।
 कृ॒णु॒त । आ॒पः । ओ॒ष॒धीः । ऊ॒र्ज॒म् । च॒ । त॒त्र । सु॒म॒ति॒मि॒ति
 सु – म॒ति॒म् । च॒ । पि॒न्व॒थ । य॒त्र । न॒रः । म॒रुतः॑ । सि॒ञ्च॒थ ।
 म॒धु । उ॒दि॒ति । उ॒ । त॒य॒म् । चि॒त्र॒म् । और्व॑भृ॒गुव॑दि॒त्यौ॒वभृ॑गु – व॒त् ।
 शु॒चि॒म् । अ॒प्न॒वान॒वदि॒त्य॒प्न॒वान॑ – व॒त् । ए॒ति । हु॒वे । अ॒ग्नि॒म् ।
 स॒मु॒द्र॒वा॒स॒स॒मि॒ति स॒मु॒द्र – वा॒स॒स॒म् । ए॒ति । स॒व॒म् । स॒वि॒तुः॑ ।
 य॒था । भ॒ग॒स्य ( ) । इ॒व । भु॒जि॒म् । हु॒वे । अ॒ग्नि॒म् ।
 स॒मु॒द्र॒वा॒स॒स॒मि॒ति स॒मु॒द्र – वा॒स॒स॒म् । हु॒वे ।

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

वा॒तस्व॑नमि॒ति वा॒त – स्व॑नम् । क॒विम् ।

प॒र्जन्य॑क्र॒न्दमि॒ति प॒र्जन्य॑ – क्र॒न्दम् । स॒हः । अ॒ग्निम् ।

स॒मु॒द्रवा॑ससमि॒ति स॒मु॒द्र – वा॑ससम् । 42 (62)

(वी॒र – इ॒ष॒ꣳ – ह॒व्य – मु॒ष॒सो – म॒रुत॑ – श्च – वृ॒ष्टिं – भ॒ग॒स्य॑ –
द्वा॒द॒श च) (A11)

Prasna Korvai with starting Padams of 1 to 11 Anuvaakams :-

(प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यतै – ष॒ ते गा॑य॒त्रो – य॒ज्ञं वै – प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः
– प्रा॒जाप॑त्या – यो वा अ॒य॒थादे॑वत – मि॒ष्ट॒र्गो – नि॒ग्रा॒भ्याः स्थ –
यो वै दे॒वा – ज्जु॑ष्टो – ऽग्नि॑ना र॒यि – मे॒का॒द॒श)

Korvai with starting Padams of 1, 11, 21 Series of Panchaatis :-

(प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यत – प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑माना – व्या॒य॒च्छ॒न्ते – म॒ह्य॒मि॒मा –
न्मा॒या मा॒यि॒नान् – द्वि॒च॒त्वा॒रि॒ꣳश॑त्)

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

First and Last Padam of First Prasnam of Kandam 3:-

(प्रजापतिरकामयता – ऽग्निं समुद्रवाससं)

॥ हरिः ओं ॥

॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहितायां तृतीयकाण्डे पद पाठे प्रथमः

प्रश्नः समाप्तः ॥

पद पाठे (वाक्य सहित) – तृतीयकाण्डे – प्रथमः प्रश्नः

Details of Panchati and Padam for Kandam 3 – Prasanam 1 – TS 3.1

	Panchati	Padams
Anuvakam 1	4	224
Anuvakam 2	4	219
Anuvakam 3	2	126
Anuvakam 4	4	216
Anuvakam 5	2	105
Anuvakam 6	3	133
Anuvakam 7	3	178
Anuvakam 8	3	160
Anuvakam 9	6	311
Anuvakam 10	3	164
Anuvakam 11	8	412
Total →	42	2248

Notes:

- Please refer to the book “TS Kandam 1” and “TS 1.1 pada paadam with Vaakyam” for notes and conventions used in this Compilation.
- Please download our vedic compilations from our web site “www.vedavms.in”